

1949'DA İNÖNÜ VE BAYAR'A SUİKAST İDDİASI : REŞAT AYDINLI OLAYI

Süleyman İnan*

Cumhuriyet Döneminde, devlet adamlarına yönelik bir kaç suikast girişimi olduğu bilinmektedir. Ancak, bu tür girişimlerin hepsi ihbarlarla önceden öğrenilmiş ve sonuçsuz kalmıştı. Çok partili sisteme geçiş sürecinde de, benzer bir suikast düşüncesinin ortaya çıkışını belirleyen olay, Reşat Aydınli Olayı'dır.

1949 yılının sonlarında Millet Partisi'nden (MP) Denizli Milletvekili Reşat Aydınli'nın partili milletvekilleri ile yaptığı özel sohbetlerde, İnönü ve Bayar'a karşı ileri sürdüğü sözlerin basına yansımaları, ülkede bir anda gerginlik yaratmıştı. Reşat Aydınli, bu iddiasında İnönü ve Bayar'ın hayatlarına kastetmek için bir komplo düzenlendiğini ileri sürmekteydi. Ayrıca, bu komploju Millet Partisi'nden General Sadık Aldoğan, Fuat Arna ve Osman Bölükbaşı'nın hazırladıklarını ve amaçlarının hükümeti devirmek olduğunu iddia etmekteydi. Konu derinleştikçe, aslında bu olayın çok yönlü olduğu görülmüyordu.

Bu iddianın kaynağı olan Reşat Aydınli, 1946 seçimlerinde bağımsız olarak Denizli'den milletvekili seçilmişti¹. 1909 Acıpayam (Denizli) doğumlu olan Aydınli, Gazi Terbiye Enstitüsü ve Ankara Hukuk Fakültesi mezunuydu. Aydınli, aslında, 1946 seçimlerinde Demokrat Parti (DP) listesinden aday gösterilmiş; ancak, oyların iptal edileceği endişesiyle seçim günü henüz sandıklar açılıp, sayım başlamadan DP'den çekildiğini açıklamış ve bunu Cumhuriyet Halk Partisine

* Pamukkale Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi.

¹ Aydınli'nın seçildiğini gösteren milletvekili mazbatasını ile künyesi için, bkz. TBMM Genel Evrak ve Arşivi, Reşat Aydınli Dosyası. Ayrıca, bkz. bu yazının sonundaki, ekler kısmı, belgeler 1 ve 2.

SÜLEYMAN İNAN

(CHP) bir telgrafla bildirmişti². Ancak, seçildikten sonra DP Genel Başkanlığına gönderdiği mektuplarla partiye yeniden katılmak istemişti³. Bu kez, Aydın'ın hareketinden rahatsız olan Denizlili demokrat seçmenlerin etkisiyle DP'nin Denizli İl Haysiyet Divanı, devamsızlığını ileri sürerek aldığı bir kararla onu partiden çıkartmıştı⁴. Bundan sonra, Bayar ve bazı arkadaşları sayesinde başka bir ilden DP'ye üyeliği söz konusu olmuşsa da, Aydın, Denizli Milletvekili olarak Denizli'de ısrar etmişti. Aydın, en sonunda, bazı gelişmeler yüzünden DP'nin ikinci kongresinden sonra DP'den ayrılanların 1948'de kurduğu Millet Partisi'ne geçmiş ve ilk sıralarda, bu partinin genel yönetim kurulu üyesi seçilmişti⁵.

A. Reşat Aydın'ın İddiası Ve İlk Gelişmeler

I. Aydın'ın MAH Başkanı, DP Genel Başkanı ile Başbakan'a İlettiği İddiası ve İddiyanın Ortaya Çıkması

Olayın en başına döndüğümüzde, her şeyin Aydın'ın 25 Ekim 1949 günü, MAH (Milli Amale Hizmet) Başkanı Naci Perkel'i görmeye gittiğinde, ona önemli şeyler anlatmasıyla başladığını görmekteyiz. Aydın, Millet Partisi'nin son günlerde bazı toplantılar yaptığını ve bu toplantılara milletvekili ve yönetim kurulu üyesi olmadıkları halde Fuat Arna ve Osman Bölükbaşı'nın da katıldığını söylemişti.

Aydın, içinde bulunduğu bu toplantıların ilkinde, Cumhurbaşkanı İnönü'nün bir gün kendilerini "imha etmeyi" düşündüğünü, kendileri buna izin vereceklerine daha çabuk davranarak İnönü'yü "imhayı" düşünmek gerektiği fikrinin söylendiğini beyan etmişti.

Aydın, hemen hemen aynı kişilerin bir araya geldiği ikinci toplantıda ise, İnönü'yü imha etmekten vazgeçildiğini, onun yerine DP Genel Başkanı Celal Bayar'ı imhaya karar verdiklerini ve bu cinayeti İnönü'nün yaptırmış olduğuna halkı propaganda ile inandıracaklarını; ayrıca, Mareşal Fevzi Çakmak'ın imzasıyla yayımlanacak bir bildiri ile milleti iktidar partisi CHP'ye ve onun lideri aleyhine ayaklanmaya davet edeceklerini anlatmıştı.

Aydın, bir soru üzerine, isterse konuyu Başbakan'a da böylece anlatmaya hazır olduğunu söyleyerek Naci Perkel'in yanından ayrılmıştı⁶.

² Ağaoğlu'nun kitabında, söz konusu bu iki mektup belge olarak verilmiştir. Bu mektuplardan ilkinin tarihi belirtilmemiş, diğeri de yarım kalmıştır. Ancak, her iki mektubun okunan kısımlarından Aydın'ın meramı anlaşılacaktır. Bkz. Samet Ağaoğlu, *Siyasî Günlük- Demokrat Partinin Kuruluşu*, İletişim Yayınları, (ikinci baskı), İstanbul, 1993, s.372.

³ Ağaoğlu, a.g.e., s.372.

⁴ Reşat Aydın, *Denizli Seçim Konuşması*, (Yayınevi belirtilmemiş), İzmir, 1951, s.2.

⁵ Ercan Haytoğlu, *Millet Partisi - Cumhuriyetçi Millet Partisi - Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (1948-1960)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (yayımlanmamış doktora tezi), İzmir, 1994, s.54.

⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem.8, Birleşim.11, Oturum.1 (30.11.1949), C.21, s.233.

REŞAT AYDINLI OLAYI

Bu arada, Reşat Aydınli, MAH Başkanına aktardığı iddiasını, bir gezi sırasında DP Genel Başkanı Celal Bayar'a da söylemişti. Bayar, Sümerbank'ın Denizli'deki temel atma törenine katıldıktan sonra Ankara'ya dönüşünde, 8/9 Kasım 1949 tarihinde Aydınli ile aynı trende karşılaşmışlar ve Bayar Aydınli'yı kendi kompartımanına davet etmişti⁷. Bu sırada gerçekleşen ikili görüşmede Aydınli söz konusu iddiasını Bayar'a tekrarlamıştı.

Bayar da, Ankara'ya geldiğinde "vicdanî vazife" olarak Aydınli'nın söylediklerini Balıkesir Milletvekili General Kazım Özalp'e anlatmıştı⁸. Özalp sayesinde iddia Cumhurbaşkanı İnönü'ye bildirilmişti. Olayın bu aşamasında, Cumhurbaşkanı İnönü'nün Bayar'ın verdiği haberi adliyeye sevk etmeyi düşündüğü, fakat sonra bu işlemin MAH'a verilen haber üzerine başlatılmasının daha uygun olacağına kanaat getirerek, bundan vazgeçtiği biliniyor⁹.

Bu noktada, Başbakan Şemsettin Günaltay'ın Aydınli ile yapacağı görüşme önem kazanmıştı. Başbakan MAH Başkanı'nın, Aydınli'nın sözlerini yazılı olarak kendisine ilettiğinde işin ciddiyeti üzerinde durmak istemiş ve MAH Başkanı'ndan Aydınli'nın ifadesini imzalı olarak vermesini istemişti. Bir süre sonra, Başbakan'a Aydınli'nın yazılı bir ifade vermekten kaçındığı bilgisi ulaştınca, emniyet tedbirlerinden emin olan Başbakan bu iddiaya önem vermeye gerek görmemişti. Ancak, Aydınli'nın aynı iddiayı Bayar'a söyleyip, bunun da Özalp yoluyla öğrenilmesi üzerine, açıklanması gereken kısımların olduğuna kanaat getiren Başbakan, Aydınli ile görüşme ayarlanmasını istemişti¹⁰.

14 Kasım günü gerçekleşen görüşmede Aydınli, aynı anlamdaki sözlerini Başbakan Günaltay'a da aktarmıştı. Fakat, Aydınli'nın sesi MAH'ın tertibatıyla gizlice plağa alınmıştı¹¹. Böylece, ihbar delili olarak Aydınli'nın yazılı ifadesi değil; onun sesinin kaydedildiği plaklar kullanılacaktı.

Aydınli'nın söyledikleri, 17 Kasım 1949 tarihinde basın yoluyla, ondan önce de devlet radyosuyla kamuoyuna açıklandı ve bir anda kamuoyu heyecan verici bu olaya kilitlendi¹². Ne de olsa, devlet başkanının ve muhalefet liderinin suikasti gibi önemli bir olaydan söz ediliyordu.

İddia ile ilgili ilk resmi açıklama Başbakanlık'tan gelmişti. Başbakanlık, konuyla ilgili 16 Kasım günü, Anadolu Ajansı yoluyla iki paragraflık bir bildiri yayımladı¹³. Hemen sonra, olaya Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nca el konuldu.

⁷ Aydınli'nın mahkemedeki savunmasından. Bkz. *Cumhuriyet*, 17 Ocak 1950.

⁸ DP'nin genelgesinden. Bkz. *Cumhuriyet, Vatan*; 30 Kasım 1949.

⁹ Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Hatıralar*, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2001, C.2, s.920.

¹⁰ Günaltay'ın konuşmasından. Bkz. *TBMM TD*, D.8, B.11. O.1 (30.11.1949), C.21, s.250.

¹¹ Nadir Nadi, gazetedeki köşesinde, Başbakan'ın Aydınli'nın sesini plağa aldırma fikrinin Batı demokrasilerinde hükümeti bile düşürebileceğini ileri sürerek yaptığı hareketini doğru bulmadığını yazmıştı. Bu yazı için bkz. "Peynir Gemisi", *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1949.

¹² "Başbakana Yapılan Darbe Hükümet İhbarı", *Cumhuriyet*, 17 Kasım 1949; "İnönü ve Bayar'a Suikast İhbarı", *Hürriyet*, 17 Kasım 1949; "İnönü ile Bayar Öldürülecekmış!", *Vatan*, 17 Kasım 1949;

¹³ Başbakanlık açıklaması şu şekildeydi: "Millet Partisi mensuplarından Afyonkarahisar Milletvekili Sadık Aldoğan ile Osman Bölükbaşı ve Fuat Arna'nın Cumhurbaşkanı öldürmeği kararlaştırdıklarını

SÜLEYMAN İNAN

Savcılığın yazıları incelendikten sonra mahkemenin aldığı kararla olayın, İnönü ve Bayar'ı imha yoluyla ortadan kaldırmak, Çakmak'ın imzasıyla yayımlanacak bir bildiri ile yapılacak propagandanın sonucunda da hükümeti düşürmeye yönelik olduğu belirtildi.

Bu iddiayla ilgili basında yer alan görüşler ise tek noktada birleşmekteydi: Bu da ülkede huzurun kaçtığı gerçeğiydi. Vatan gazetesinden A. Emin Yalman, köşesinde konuyla ilgili şunları yazmıştı:

*"Böyle bahislerin cereyan etmesi ve adliyeye geçecek safhaya gelmesi bile çok hazin bir gelişmedir. İstikbal hesabına bu suretle yaratılan hava ve istidadi; huzur verecek ve memleketimizde milli hakimiyete dayanır bir idarenin inkişafını kolaylaştıracak bir mahiyette telakki edemeyiz. İhbar doğru olsun, olmasın, siyasi hayatımız için her halde tehlike işaretidir ve milli mukadderatımıza daha iyi bir istikamet vermenin imkanını sertlikte ve küskünlükte değil, tam bir siyasi sulhte ve karşılıklı sevgi ve saygıda aramak lazım geleceğine dair ikazdır"*¹⁴.

Demokrat Parti'ye yakınlığıyla bilinen Zafer gazetesinden M. Faik Fenik ise, yasa dışı yöntemlerin tehlikesine işaret ederek, İnönü'ye yönelik eleştirilerin olabileceğini, onu ortadan kaldırmanın çözüm olamayacağını savunmaktaydı:

*"Cumhurbaşkanı İnönü'yü şahsen sevmeyebiliriz. Fakat, Cumhurbaşkanlığı makamının Türk Devleti'ni temsil ettiğini asla unutmamak lazımdır. Bizim için Cumhurbaşkanının hayatı da her vatandaş hayatı gibi azizdir. Eğer onun bir parti başkanı gibi hareket ederek kusurlar yaptığını görüyorsak, tenkit sahası bol bol açıktır. İstedığımızı yazabilir, istediğimiz şekilde tenkitlerimizi yapabiliriz. Fakat, Cumhurbaşkanı'nın şahsına karşı tevcih edilmiş (yöneltilmiş) her hangi bir silah doğrudan doğruya Türk milletinin ve Türk Devleti'in şahsına tevcih edilmiş demektir. İnönü silahla ortadan kalkacak olursa, Türkiye gül gülistanlık mı olacaktır? Hayır, İnönü ile beraber bir çok insanların ve bu meyanda belki yığınla masumun da kanı akacaktır. Ve bu millet hiçbir zaman katillere: Buyurun iktidar emrinizdedir. Bizi istediğiniz gibi idare edin! demeyecektir"*¹⁵.

Bu iddianın gerçek olup olmadığı, basının günlerce işlediği başlıca konu olmuştu. İddianın muallakta kalması yüzünden, gelişmelerin basına yansımaları adeta bir polisiye romanın sürükleyiciliği tarzında gerçekleşmişti¹⁶. Öyle ki, her gün değişik haberlere rastlanabilmesi karşısında basın olayı mizah konusu bile

ve kendisine de teklifte bulduklarını Denizli Milletvekili Reşat Aydın'ı hükümete ihbar etmiştir. Hadiseye Ankara Cumhuriyet Savcılığı el koymuştur. Tahkikat devam etmektedir". Bkz. Cumhuriyet, Vatan, 17 Kasım 1949.

¹⁴ "Hazin bir hâdise", Vatan, 18 Kasım 1949. Vurgu yazara aittir.

¹⁵ "Suikast İhbarının Bir Tahlili...", Zafer, 18 Kasım 1949'dan; Ayın Tarihi, S.192 (Kasım 1949), s.87. Vurgu yazara aittir.

¹⁶ Vatan gazetesi muhabiri Sabahattin Sönmez, konuyla ilgili haberini şöyle geçmekteydi: "Reşat Aydın'ın bir bomba gibi ortaya attığı siyasi ve polisiye roman tefrikasının bugün beşincisini vereceğim". Vatan, 21 Kasım 1949.

REŞAT AYDINLI OLAYI

yapmıştı¹⁷. A. Emin Yalman, işin biraz da komik unsur taşıyan karmaşık yanını bir yazısında şöyle dile getirmişti:

“Mahut suikast ihbarı hakkında her gün gazetelerde sütunlar dolusu yazılar var. Buna rağmen vatandaşlar kendilerini bir facia karşısında görmüyorlar, daha ziyade bir komedi seyretmek hissi ortalığa hakimdir. Fakat, bu komedinin o kadar çapraşık tarafları var ki işin mahiyetine tamamıyla akıl erdirebilenler cidden azdır. Bütün bu gürültüden ne anladığını herkes merakla birbirine soruyor. Ortalıkta hüküm süren garipseme ve merak hiç de haksız değildir. Bugünkü manzarasıyla suikast ihbarı, adliye ve zabıtanın ziyade akıl doktorlarının salâhiyet sahasına giren bir dava gibi görünmektedir”¹⁸.

II. Aldoğan, Bölükbaşı ve Arna'nın Durumu

Sulh Ceza Mahkemesi'nin aldığı kararla ismi geçen Millet Partisi'nden Afyon Milletvekili Sadık Aldoğan, Millet Partisi üyelerinden Fuat Arna ve Osman Bölükbaşı'nın evi 16 Kasım 1949 tarihinde arandı. Ardından, milletvekili olmadıkları için Arna ve Bölükbaşı tutuklandı¹⁹.

Milletvekili Sadık Aldoğan'ın evinin aranması başlı başına bir olay olmuştu. Çünkü, genel kanı milletvekillerinin dokunulmazlıkları gereği evlerinin aranamayacağı idi²⁰. Dört saat süren arama sırasında polisler, Aldoğan'ın tüm özel

¹⁷ Cumhuriyet gazetesinde Doğan Nadi, D.N. imzasıyla “Bir Dakika” adlı çerçeveli yazısında “Suikast” başlığıyla şu fıkrayı aktarmıştı: “Herifin biri güya bir tablo yapmış. Güzel çerçevelenmiş bomboş bir şey. Altına da bir yazı: “Musa Kızıldeniz’i geçiyor”. Herkesin tuhafına gitmiş, sormuşlar: -Bu ne biçim resim? -Basbayağı. -Peki Musa nerede? -Öte tarafa geçti. -Firavun orduları? -Boğuldu. -Ya .deniz? -Kurudu”. Bkz. Cumhuriyet, 26 Kasım 1949. Benzer bir şekilde Vatan gazetesinde “Kum” mahlaslı bir çerçeveli yazıda “Ahir zaman Tekerlemesi” başlığıyla şu fıkraya yer verilmişti: “Anadolu’da, karanlık basınca, kurt masalına başlamadan önce şöyle bir tekerleme söylemek adettir. -Açıl kilidim, açıl. -Anahtarım kayıp!. -Nasıl?. -Suya düştü!, -Su ne oldu?. -İnek içti. -İnek nerede?. -Dağa kaçtı. -Ya dağ? -Ormandı, kül oldu. -Kül nereye gitti? -Savruldu bitti. -Vay benim köse sakalım! (Vay benim Aydınlı Reşadım!)”. Bkz. Vatan, 23 Kasım 1949. Basının konuyla ilgili haberleri biraz da alaya alması, mevcut Basın Kanunu'nun adli süreçteki davalarla ilgili haberleri kısıtlayan maddelerinden kaynaklanmaktaydı. Bu konuda, Nadir Nadi'nin şu yazısına bakılmalıdır: “Yazılmaz”, Cumhuriyet, 19 Kasım 1949.

¹⁸ “Bir şok tedavisi”, Vatan, 20 Kasım 1949.

¹⁹ Cumhuriyet, Vatan; 17 Kasım 1949.

²⁰ Aldoğan, Vatan muhabirine konuyla ilgili şunları aktarmıştı: “(...) Savcı yardımcılardan olduğunu söyleyen Kazım Bey, bir katip ve belli sayıda polis olduğu halde içeri girdi. Evimi arayacaklarını savcı yardımcısı bana bildirdi ve mahkemenin bu husustaki kararını tebliğ etti. Bunun üzerine şiddetle itiraz ettim ve dedim ki ‘Anayasanın 17. maddesi milletvekillerinin dokunulmazlığını emreder. Bu aramayı yapamazsınız’. Savcı yardımcısı da benim sözüme cevaben ‘Anayasada bir milletvekili tevkif edilemez denir, fakat araştırma yapılabilir’ dedi. Ben ona cevaben ‘Bunu da yapamazsınız, bu hususta sarih bir hüküm var mı?’ dedim. Fakat, savcı yardımcısının ısrarı üzerine ve hadisenin aydınlanmasını temin etmek için evimi araştırmalarına müsaade ettim”. Bkz. Vatan, 17 Kasım 1949.

SÜLEYMAN İNAN

belgelerini, defterlerini ve hatta sandıklarını bile karıştırmışlardı. Aldoğan'a göre, böyle bir olay ancak "*komünist dünyasında*" gerçekleşebilirdi²¹.

Sadık Aldoğan'ın evinin aranması olayı, Aydınli olayından ayrı olarak sonradan eylemin yasal olup olmadığı konusunda bir tartışma yaratacak ve bu tartışma bir süre devam edecekti²². Bu konuda hukukçular arasında iki zıt görüş belirmişti. Bir görüşe göre, arama işlemi, suç delillerinin tespitini sağlayan bir tedbirdi. Anayasa, Meclis kararını, milletvekilinin sorgulanma ve tutulma hallerine hasrettiğine göre, arama yapılmasında engel yoktu. Diğer görüşe göre ise, anayasanın kabul ettiği milletvekilliği dokunulmazlığının mutlak ve kapsamlı bir anlamı vardı. Amaç, milletvekilinin her türlü etki ve zorlamalardan, özellikle yürütme gücünün nüfuzundan bağımsız olarak yasama görevlerini serbestçe görebilmelerini sağlamak içindi. Arama işlemi bazen sonuç itibarıyla sorgulamayı da içine alabilirdi. Bu bakımdan, arama dokunulmazlık ilkesine aykırıydı.

Bu arada, Sadık Aldoğan'ın yargılanabilmesi için çok geçmeden dokunulmazlığının kaldırılması yoluna gidilmişti. Bu konuda ilk girişim, 17 Kasım günü Cumhuriyet Savcılığı'nca tezkere verilmesi ile yaşanmıştı. Ardından, 18 Kasım günü, Hazırlama Komisyonu ihbarın gerçek olduğuna kanaat getirerek Aldoğan'ın dokunulmazlığının kaldırılmasına ittifakla karar vermişti²³. Aynı gün, Karma Komisyon toplanmıştı; fakat, buradan çıkan karar Hazırlama Komisyonu'ndan farklı çıkmıştı. Karma Komisyon, ihbarı haklı gösterecek bir delilin bulunup bulunmadığının sorulması için dosyanın tekrar Hazırlama Komisyonu'na iade edilmesine karar vermişti.

Karma Komisyonu'nun görüşmeleri açık gerçekleştiğinden içerde konuşulanlar basına yansımıştı. Haberlere bakılırsa, komisyon üyeleri Aldoğan'ın dokunulmazlığının kaldırılması konusunda ikiye ayrılmıştı. Bir tarafta, hükümetin böyle ciddi bir talepte bulunmasının dokunulmazlığı kaldırmak için yeterli görülmesi gerektiği söylenmişken; öbür tarafta ihbarı doğrulayacak bir delilin olmadığı ileri sürülerek bu tip durumlarda dokunulmazlığın kaldırılmasının gündeme gelmesinin dokunulmazlık kurumunu zedeleyeceği, ileride milletvekillerinin, komisyondaki bir üyenin deyişiyle "*yaprak dökümü*" gibi döküleceği belirtilmişti. Bu arada, komisyon üyelerinin bazıları bu işi Sadık

²¹ *Vatan*, 17 Kasım 1949. Aynı şekilde evi aranan Millet Partisi'nin İstanbul İl Yönetim Kurulu üyesi Nuri Leflef'in ilk tepkisi de benzer yöndeydi. Yani, Leflef'e göre, bu işte "*komünist parmağı*" olabilirdi. Bkz. *Vatan*, 18 Kasım 1949.

²² 2 Aralık 1949 günü, Milletvekili Sinan Tekelioğlu milletvekillerinin evlerinin aranıp aranmayacağına dair bir soru önergesi vermişti. Bkz. "*Milletvekillerinin evleri aranabilir mi?*", *Vatan*, 3 Aralık 1949. Bundan başka, bizzat evi aranan kişi olan Sadık Aldoğan dokunulmazlıkla ilgili anayasa hükmünün hakim kararıyla çiğnendiği gerekçesiyle Adalet Bakanı ve Başbakan hakkında sözlü soru önergesi vermiş, buna karşılık aldığı yanıtta anayasaya aykırı bir durumun yaşanmadığı belirtilmişti. Bkz. "*Aldoğan'ın evindeki arama ve Meclis*", *Cumhuriyet*, 6 Aralık 1949 ve E. Haytoğlu, a.g.e., s.133.

²³ Hazırlama Komisyonu'nun raporunda şöyle denilmekteydi: "*Her ne kadar Reşat Aydınli matbuata ve savcılığa verdiği ifadelerde bu ihbarı inkar ediyorsa da Milli Emniyet raporu, Celal Bayar'ın ve Kazım Özalp'in ifadeleri bu ihbarın vuku bulunduğunu göstermektedir. Teşrii masuniyetinin ref'i lazımdır*". Bkz. *Vatan*, 19 Kasım 1949.

REŞAT AYDINLI OLAYI

Aldoğan'ın siyasi kişiliğini değerlendirerek ele almaktaydılar. Örneğin, bir üye Aldoğan'ın bu tür menfur şeyleri "*rüyasında dahi görmeyeceğini*" belirtirken; bir başka üye de Aldoğan'ın dokunulmazlığının kaldırılması halinde onun "*eski günahlarının kefareti ödeneceğini*" ileri sürmekteydi²⁴. Bu görüşlerin komisyonu ikiye böldüğü oylama sırasında daha da belli olmuştu. Çünkü, dokunulmazlığın kalkması konusunda komisyon üyelerinden 13'ü aleyhte, 11'i lehte oy vermişti.

Karma Komisyona ifade veren Sadık Aldoğan da, ihbarla bir ilişkisi olmadığını "*Hiçbir şey istemiyorum, Reşat Aydınli komisyona gelsin, ve karşımda ihbarında söylediklerini yüzüme karşı tekrar etsin, bu kâfi. Kendisini ispata dahi davet etmeden donulmazlığımın kaldırılmasını ben isteyeceğim*" sözleriyle açıklamıştı²⁵.

Bundan sonraki aşamada yapılması gereken, adliyeden istenecek yeni delillerin gelmesiydi. 22 Kasım günü işi tekrar ele alan Karma Komisyon, yeni gelen delilleri de yeterli bulmamış ve Aldoğan'ın dokunulmazlığının kaldırılmaması kararını ittifakla almıştı. Ayrıca, bu yönde, Hükümet, TBMM'ye daha önce göndermiş olduğu tezkeresini geri çekmişti²⁶. Böylece, Aldoğan'ın dokunulmazlığının kalkması konusu TBMM gündeminden çıkmış olmaktadır.

Aldoğan dışında, suçlanan diğer iki kişi Arna ve Bölükbaşı'nın durumu da bir kaç gün içinde açığa çıkmıştı. Yapılan soruşturmadan sonra suçlamanın yersiz olduğu anlaşıldıktan sonra; 21 Kasım günü Ankara Genel Ceza Evi'nde tutuklu olan Arna ve Bölükbaşı serbest bırakılmışlardır. Fakat, aynı gün, Arna ve Bölükbaşı tesadüfen sokakta (Yenişehir, Sağlık Bakanlığının önünde) Celal Bayar'la karşılaşmışlar ve bu iki kişi asıl sorumlu gördükleri Bayar'a sözlü olarak hakarete bulunarak, yuhalamışlardır²⁷. Arna ve Bölükbaşı'nın bu hareketi, basın tepkisini çekmişti. Örneğin, Nadir Nadi, gazetede bir yazısında, "*ağıza alınmayacak sözlerle kendilerine bir şöhret yapabileceklerini sananlar, yahut da sağı solu dürtüştürerek iktidara sıçramaya heveslenenler Türkiye'de her zaman hayal kırıklığına uğramalıdır*" diyerek tavrını belli etmişti²⁸. Bu olay, başka bir yönden, herhangi bir taciz karşısında Bayar'ın savunmasız olduğunu göstermişti²⁹.

Yaşanılan gelişmeler ve ortada dolaşan söylentilerin hiç birinden, bu olaya ismi bir biçimde karışan Fevzi Çakmak'ın ağırlaşan sağlık durumundan dolayı haberi olmamıştı. Fevzi Çakmak, aylardan beri Teşvikiye Sağlık Evi'nde geçirdiği prostat ameliyatı yüzünden yatmakta, bazen durumu ağırlaşabilmekteydi. O kadar ki, bu olay için kendisiyle gazeteciler görüşmek istediğinde bunun mümkün

²⁴ Ahmet Tahtakılıç ve Sait Azmi Feyzioğlu'nun görüşleri. Bkz. *Vatan*, 19 Kasım 1949.

²⁵ *Vatan*, 19 Kasım 1949.

²⁶ "*Kompro tahkikatı dün resmen durduruldu*", *Cumhuriyet*, 23 Kasım 1949.

²⁷ Tekin Erer, *Türkiye'de Parti Kavgaları*, Çınar Matbaası, İstanbul, 1966, s.511

²⁸ "*O devir geçti*", *Cumhuriyet*, 23 Kasım 1949.

²⁹ Bayar, Aydınli Olayı ile ilgili haberler gazetelerde yer alınca, "*Ben de kurşun geçmez muskası var, kimse öldüremez*" demişti. Bkz. *Vatan*, 17 Kasım 1949.

SÜLEYMAN İNAN

olmadığı açıklanmıştı³⁰. Çakmak'ın yakınlarından öğrenilen bilgiye göre ise, yayımlanması düşünülen bildiriden Çakmak'ın kesinlikle haberi olmamıştı.

III. Reşat Aydın'ın İnkarı ve Millet Partisi'nden İstifası

Reşat Aydın, olayın açıklanmasından hemen sonra yaptığı açıklamalarla "ihbarı" inkar etti³¹: Aydın, savcılığa verdiği ilk ifadesinde kendisinin böyle bir ihbarda bulunmadığını söylemiş³²; ardından, MAH Başkanı Naci Perkel'i telefonla arayarak "Beyefendi, size söylüyorum, ben ne sizi, ne Başbakanı asla görmedim ve sizlerle konuşmadım" demişti³³. Fakat, kendisi bu görüşmelerde suç delili olarak sonradan ortaya çıkartılacak MAH tarafından kaydedilmiş sesinin olduğu kasetten habersizdi. Aydın'ya ait yazılı ve imzalı bir ihbarın olmadığı açıktı; fakat, ihbarın da ondan kaynaklandığı anlaşılmaktaydı.

Aydın ihbarı öylesine kesin bir dille inkar etmişti ki, 18 Kasım 1949 tarihinde Yeni Sabah gazetesinde çıkan "Aydın, ihbarı itiraf etti" başlıklı haberini³⁴ yalanlamış, bu gazetenin yönetimine teklif yazısı göndermişti³⁵.

Reşat Aydın'ın "ihbar" yapabilme olasılığı, ilk sıralarda onun siyasi karakteri ile açıklanmaya çalışılmıştı. Millet Partisi'nin üst yönetiminin iddiasına göre, Aydın önce CHP'ye, sonra da DP'ye geçmek istemiş; fakat, alınmamıştı. En sonda MP'ye girmek zorunda kalan Aydın'ın bu partiden de çıkartılması için son zamanlarda bazı teklifler ve girişimler olmuştu³⁶.

Bu konuda daha farklı bir görüş Vatan gazetesi Başyazarı A. Emin Yalman'dan gelmişti. Ona göre temel sorun, Aydın gibi "sorumsuz" milletvekillerinin bu demokratik sistemin eksikliği yüzünden seçilebilmesiydi:

³⁰ Hastane yönetiminden 17 Kasım 1949 tarihinde Fevzi Çakmak'ın durumuyla ilgili şu açıklama yapılmıştı: "Mareşalin, sıhhi durumu herhangi bir heyecan verici haberle karşılaşmasına manidir. Bu sebeple, kendisine gazeteleri göstermediğimiz gibi, bugün hiçbir ziyaretçiyi yanına sokmadık. Bu mevzuda, kendisiyle konuşulmasını, sıhhati bakımından tehlikeli bulmaktayız". Bkz. Vatan, 18 Kasım 1949.

³¹ Aydın, Vatan muhabeirine şunları söylemişti: "Asliye Birinci Ceza yargıçlığı güya benim ihbarım üzerine Sadık Aldoğan'ın evi aranmış, Fuat Arna, Osman Bölükbaşı tevkif edilmiş. Bunlar hakkında ihbarım güya hem İnönü'ye, hem de Celal Bayar'a bu zevat tarafından suikast hazırlandığı mahiyetinde imiş. Ben böyle bir ihbarda katıyyen bulunmadım (...)". Bkz. Vatan, 17 Kasım 1949.

³² Aydın'ın komisyona verdiği ifadedden, aktaran A. Rıza Türel, TBMM TD, D.8, B.11, O.1, (30.11.1949), C.21, s.235.

³³ Perkel'in verdiği ifadedden, aktaran A. Rıza Türel, TBMM TD, D.8, B.11, O.1, (30.11.1949), C.21, s.235.

³⁴ Yeni Sabah gazetesinin Bilal Akba imzalı haberinde, Aydın'ya atfen şu cümleler yer almıştı: "14 arkadaşı birden mahkemeye sevk ediyorlar, tabii korkuyorlar, onların mukabil harekete geçmeleri beklenir. Nitekim, kendileri İsmet Paşa'yı öldürmeyi bile kurmaktadırlar". Bkz. Vatan, 19 Kasım 1949.

³⁵ Vatan, 19-20 Kasım 1949 ve A. Emin Yalman, Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1997, C.2, s.1506.

³⁶ Osman Bölükbaşı'nın evinde 16 Kasım 1949 tarihinde yapılan aramada, MP'li milletvekilleri O.Nuri Köni ve Sadık Aldoğan'ın, Reşat Aydın'ın partiden ihracı hakkında parti haysiyet divanına verecekleri önerge ele geçmişti. Bkz. Vatan, 17 Kasım 1949.

REŞAT AYDINLI OLAYI

"Reşat Aydın, nasıl oluyor da Denizli gibi olgun ve gelişmiş bir muhitte milletvekili çıkıyor? Bir daire, isabetsiz bir tayin yapsa, bunu usullerinin fenalığına veya hatır ve gönülün tesiri altında olmasına atfedip işin içinden çıkarız. Fakat, binlerce kişiden mürekkep bir halk kütlesi, muhitlerinin yabancısı olmayan bir zata nasıl oluyor da kabile halinde reylerini verip onu kendilerine vekil yapmağa razı oluyorlar? İşin içinde bir tahakküm sisteminin ortalığa hakim olması ve namzedin rızaları hilafına kendilerine zorla kabul ettirilmesi gibi bir mazeret de yoktur. Demek ki, bütün vatandaşları rey sahibi kılan demokrasi sisteminin tabikatında öyle noksanlar var ki, gördüğümüz vasıflarda bir zatın vekil çıkması önlenemiyor"³⁷.

Olayın kamuoyu tarafından öğrenilmesinden sonraki iki gün içinde Aydın, hiçbir vakit partisine uğramadı. Bu gelişme bile, tek başına, Aydın'ın partisinden ayrılacağına habercisi olmuştu. Nitekim, Aydın, 18 Kasım günü, partiden istifa ettiğine ilişkin dilekçeyi, Millet Partisi'nin yönetimine bizzat kendisi götürüp verdi. Aydın, dilekçesinde şunları yazmıştı:

"Partinin haysiyet ve şerefini düşündüm. Partiyi korumak maksadıyla naçiz şahsımı örselemek pahasına da olsa adaletin tecellisine intizaren partiden istifa ediyorum"³⁸.

B. Reşat Aydın Olayı'nın TBMM'de Ele Alınması

Aydın olayının aydınlatılması için, öncelikle Aydın'ın milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması gerekmektedir. Çünkü, milletvekili olarak Aydın'ın sorgulanması ve yargılanması mümkün değildi³⁹. Bu yüzden, olayın TBMM'ye aksetmesi de doğaldı. Nitekim, Adalet Bakanlığı'nın Başbakanlık'a sunduğu 23 Kasım 1949 tarihli tezkeresinde, tahkikat sonunda Aydın'ya atfen verilen söz konusu ihbarın, gerçeğe aykırı olduğunun anlaşıldığı bildirilmekteydi. TBMM Başkanlığı'na, aynı gün sevk edilen Hükümet Tezkeresinde de, Aldoğan, Arna ve Bölükbaşı için "*bilerek iftira ettiği kanaatine varılan*" Reşat Aydın'ın dokunulmazlığının (masuniyetinin) kaldırılması istenmekteydi⁴⁰. Bu aşamada, Aydın, muhbir olarak değil, müfteri olarak görülmekteydi. Reşat Aydın Olayı, artık yüce meclisin gündemine gelmişti.

³⁷ "Bir fırtınanın bilânçosu", *Vatan*, 23 Kasım 1949.

³⁸ "Aydın, dün Millet Partisinden ayrıldı", *Vatan*, 19 Kasım 1949.

³⁹ 1924 Anayasası'nın milletvekili dokunulmazlığıyla ilgili 17. maddesi şu şekildeydi: "*Bir milletvekili Meclis içindeki oy, düşünce ve demeçlerinden ne de Meclisteki oy, düşünce ve demeçlerini Meclis dışında söylemek ve açığa vurmaktan sorumlu değildir. Seçiminden gerek önce ve gerek sonra üstüne suç atılan bir milletvekili Kamutay'ın kararı olmadıkça sanık olarak sorgulanamaz, tutulamaz ve yargılanamaz. Cinayetten suç üstü yakalanma hali bu hükmün dışındadır. Ancak bu halde yetkili makam bunu hemen Meclise bildirmek ödevindedir. Seçiminden önce veya sonra bir milletvekili hakkında verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi milletvekilliği süresinin sonuna bırakılır. Milletvekilliği süresi içinde zamanasını yürümez". Bkz. A. Şeref Gözübüyük, *Açıklamalı Türk Anayasaları*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000, s.59.*

⁴⁰ TBMM TD, D.8, C.21, (S.Sayı: 24), s.1.

SÜLEYMAN İNAN

I. Aydınlı Olayı'nın Meclis Komisyonlarında Görüşülmesi (21 Kasım 1949- 28 Kasım 1949)

O vakit, bir milletvekilinin dokunulmazlığının kalkması için TBMM İç Tüzüğüne göre şu yol izlenirdi⁴¹: TBMM Başkanı, dokunulmazlığın kalkmasıyla ilgili istemi, Anayasa ile Adalet Komisyonu'ndan kurulmuş "Karma Komisyon'a" havale ederdi. Komisyon Başkanı, ad çekme ile beş üyeli bir "Hazırlama Komisyonu" ayırırdı. Komisyon bütün kağıtları inceleyip, o milletvekilini dinlerdi. Komisyonun tanık dinleme yetkisi yoktu. Her iki komisyon da, bu konuyu en çok bir ay içinde sonuçlandırırđı.

Eldeki belgeleri inceleyen ve Aydınlı'yı dinleyen beş kişilik Hazırlama Komisyonu⁴² raporunu 24 Kasım 1949 günü Karma Komisyonu'na sunmuştu. Bu kararda Aydınlı'ya isnat edilen suçun "ağırlığı ve hususiyeti" bakımından dokunulmazlığının kaldırılmasının düşünöldüğü; fakat, isnat edilen eylemin, Anayasada sayılan suçlardan olmadığı görülerek TBMM İç Tüzük gereği Aydınlı hakkındaki takibatın devre sonuna bırakılması gerektiği belirtilmekteydi⁴³.

Hazırlama Komisyonu'nun kararı karşısında, Reşat Aydınlı gazetecilere şu açıklamayı yapmıştı:

*"Hailenin birinci perdesi kapanmıştır. Şimdi ikinci perdesi açılmak üzere dedir. Muhakkak ki, Meclisteki umumi heyet en isabetli kararı verecektir. Yalnız şunu bilirim ki, Türkiye'de yargıç vardır, adil mahkemeler vardır, çok müsterihim"*⁴⁴.

Hazırlama Komisyonu'nun raporu üzerine, Anayasa ve Adalet Komisyonları'ndan oluşan Karma Komisyon⁴⁵, işi hem fiilî, hem de hukukî olarak incelemişti. Aslında komisyon kararının, tartışmalı geçecek görüşmelerden sonra çıkacağı belli olmuştu. Çünkü, bazı gazetedeki haberlere göre, komisyon üyeleri iki arada kalmışlardı: Bir tarafta Reşat Aydınlı'ya karşı hissedilen duygu, öbür tarafta

⁴¹ *Bütün Tadilleriyle Birlikte*, T.B.M.M. İç Tüzük, (Haz. Reşit Ülker), İnkılap Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1952, s.39.

⁴² "Tali Komisyon" da denilen bu komisyonun üyeleri şunlardı: Başkan İzmir Milletvekili Ekrem Oran, Sözcü Erzurum Milletvekili Şakir İbrahimhakkıoğlu, Üye Bursa Milletvekili Atıf Akgüç, Üye Konya Milletvekili A.Fuat Cebesoy, Üye Rize Milletvekili Dr. S.Ali Dilemre.

⁴³ TBMM TD, D.8, C.21, (S.Sayı: 24), s.2.

⁴⁴ "Reşat Aydınlı'nın Masuniyeti", *Vatan*, 25 Kasım 1949.

⁴⁵ "Muhtelit Komisyon" da denilen bu komisyonun üyeleri şunlardı: Başkan Konya Milletvekili Hulki Karagülle, Sözcü Konya Milletvekili A. Rıza Türel, Katip Erzurum Milletvekili Şakir İbrahimhakkıoğlu, Afyon Milletvekili Hasan Dinçer, Afyon Milletvekili Hazım Bozca, Balıkesir Milletvekili Kazım Özalp, Balıkesir Milletvekili O. N. Burcu, Bursa Milletvekili A. Konuk, Bursa Milletvekili A. Akgüç, Bursa Milletvekili M. Erkmén, Erzincan Milletvekili A. Fırat, Erzincan Milletvekili S.Sağıröğlü, İstanbul Milletvekili O. N. Köni, İzmir Milletvekili E. Oran, Kırklareli Milletvekili Dr. F. Umay, Konya Milletvekili A. F. Cebesoy, Manisa Milletvekili Kamil Çoşkunöğlü, Muğla Milletvekili Nuri Özsan, Rize Milletvekili T. B. Balta, Rize Milletvekili Dr. S. ▲. Dilemre.

REŞAT AYDINLI OLAYI

da Meclis işleyişindeki teamüle bağlılık⁴⁶. Bu iki durum, Aydınli'nın dokunulmazlığının kaldırılıp kaldırılmaması konusunda komisyon üyelerinin kararını güçleştiriyordu.

Karma Komisyonu'nun ilk yaptığı iş, 25 Kasım günü, Reşat Aydınli'nın savunmasını almak oldu. Aydınli, komisyona verdiği ifadede adalet mekanizmasını harekete geçirecek bir ihbarda bulunmadığını söyledi. Aydınli, bir hasbıhâlde samimi düşüncelerini açıklamıştı:

*"(...) İnönü hakkında, bundan evvel mensup olduğum partide (Millet Partisi'nde) âbideleşen bir kanaat vardı. (...) Bunları Naci'ye (MAH Reisi Naci Perkel'e) söylemekle partide çok ileri bir vaziyet olduğunu anlatmak istedim. Bu kanaatimi ve endişelerimi tavzih sadedinde, gözümün önünde, kulağımın dibinde geçmiş olan bir hadiseyi arz ettim"*⁴⁷.

Reşat Aydınli, komisyona verdiği ifadesinde "ihbar" ve "davet" sözcükleri üzerinde ısrarla durmuştu. Çünkü, ihbarındaki suçlar gerçekleşmediği takdirde, bunun doğurabileceği yasal akıbetten korunacaktı. Bir başka deyişle, suçlansa dahi beraat etmesi kolaylaşacaktı. Bu yüzden, Aydınli, Milli Emniyete ihbar için değil, çağrıldığı için gittiğini; keza, Bayar'la trende yaptığı konuşmayı, Bayar'ın Aydınli'ya "teşrif eder misiniz" şeklindeki davetle yaptığını söylemişti.

Karma Komisyon, konuyla ilgili raporunu 28 Kasım 1949 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sundu. Karma Komisyonun kararı da, Hazırlama Komisyonu'nunki gibi, yani, Aydınli hakkında yapılmak istenilen kovuşturma ve yargılamanın dönem sonuna bırakılması yönünde olmuştu⁴⁸. Karma Komisyonu'nun, Hazırlama Komisyonu'nun aldığı karardan tek farkı, alınan kararın ittifakla değil, bir muhalif oya karşı çoğunlukla alınmasıydı. Bu karara tek muhalif olan Mardin Milletvekili Kâmil Borandır olmuştu. Borandır, karara şerh koyma nedenini, bu türden konular için TBMM'nin emsal kararlar vermiş olduğunu ileri sürerek açıklamıştı⁴⁹.

II. Reşat Aydınli Olayı'nın TBMM Genel Kurulu'nda Görüşülmesi ve Aydınli'nın Yasal Dokunulmazlığının Kaldırılması (30 Kasım 1949)

Aydınli'nın konusu, 30 Kasım 1949 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşüldü. Karma Komisyon raportörü Ali Rıza Türel, "iftira suçunun", dokunulmazlığı kaldırmaya yönelik anayasada belirtilen yazılı suçlardan olmadığı,

⁴⁶ "Reşat Aydınli dün müdafasını yaptı", *Vatan*, 26 Kasım 1949.

⁴⁷ Aydınli'nın komisyona verdiği ifadede, aktaran Karma Komisyon Sözcüsü Ali Rıza Türel. Bkz. *TBMM TD*, D.8, B.11, O.1, (30.11.1949), C.21, s.235. Vurgu benim.

⁴⁸ *TBMM TD*, D.8, C.21, (S.Sayı: 24), s.2-3.

⁴⁹ Borandır'ın şerhi şu şekildeydi: "Fülin mahiyetine ve yüksek Kamutayın emsal kararlarına nazaran Denizli Milletvekili Reşat Aydınli hakkında yapılmak istenilen kovuşturma ve yargılamanın dönem sonuna bırakılmana muhalifim ve bu yönden işin yüksek Kamutayın takdirlerine bırakılmasının daha uygun olacağı reyindeyim".

SÜLEYMAN İNAN

TBMM İç Tüzük hükümlerinin de bu konudaki komisyona yetki vermediğine ilişkin görüşünü yineleyerek, Aydınlı'nın dokunulmazlığının dönem sonuna bırakılması gerektiğini söyledi⁵⁰. İktidara mensup komisyon üyelerinin, özellikle komisyon sözcüsü A. Rıza Türel'in dokunulmazlık konusunda ortaya koyduğu görüşlerde mevzuata bağlılıkta gösterdiği incelikli üslup, ayrıca muhalefetten gelebilecek eleştirilere önceden yanıt vermek içindi. Öyle ki, Ali Rıza Türel'in ayrıntılı konuşmasında kararı savunmadan bu konudaki hükmü TBMM'nin takdirine bırakması, muhalefet için bile dikkat çekiciydi⁵¹.

Her ne kadar, komisyonda yasaya saygı gereği Aydınlı'nın dokunulmazlığının dönem sonuna bırakılması istenmişse de, TBMM genel kurulundaki görüşmelerde genel eğilim, dokunulmazlığının kaldırılması yönünde olmuştur. Nitekim, kürsüye çıkan neredeyse bütün milletvekilleri Aydınlı'nın adalet önünde yargılanması yoluyla gerçeğin ortaya çıkmasını ifade etmişlerdi. Bu konuda en çarpıcı açıklamayı da, Muğla Milletvekili Nuri Özsan yapmıştı:

*"Kamuoyunda müfteri olarak tanındığı için Reşat Aydınli ismi tiksinti ve nefretle yad edilmektedir. (...) Yüksek meclisin bünyesinde bu tıynetle bir bedbahtın bulunmadığının anlaşılması Türk milletini inşiraha (feraha) kavuşturacaktır. Bu mülahazalarla ki, Reşat. Aydınli'nun adalet huzuruna çıkması gerekmektedir"*⁵².

Konuşmalarda, Aydınlı'nın dokunulmazlığının kalkması yolunun, sadece kamuoyunu değil, aynı zamanda kendisini de rahatlatacağı belirtilmişti⁵³.

Aydınli da, konuşmasında meclisteki kendisi hakkındaki bu genel havayı sezinlediğinden dolayı olsa gerek, böyle bir kararı beklediğini söylemişti:

"Maruzatım arasında benden, dokunulmazlığımın kaldırılmaması hakkında bir söz işitmeyeceksiniz. Kabul edeceğiniz karar, isabetli olacaktır".

Aydınli, konuşmasında, ayrıca görüşmenin yapıldığı gün, yani 30 Kasım günü basına yansıyan Bayar imzalı DP'nin genelgesine dikkat çekmişti. Bu genelgede, ihbar olayı hemen hemen açıkça CHP'nin bir tertibi olarak gösterilmekteydi⁵⁴. Aydınli da, konuşmasında aynı görüşleri paylaştığını ima etmişti⁵⁵. O sırada milletvekili olan ve TBMM'deki görüşmeleri takip eden Samet Ağaoğlu bu konuda şunları söylemektedir:

⁵⁰ TBMM TD, D.8, B.11, O.1, (30.11.1949), C.21, s.236.

⁵¹ S. Ağaoğlu, a.g.e., s.362.

⁵² TBMM TD, D.8, B.11, O.1, (30.11.1949), C.21, s.242.

⁵³ Ankara Milletvekili Mümtaz Ökmen: "R.Aydınli'yi mahkemeye teslim edersek emin olsun ki, kendisi belki büyük bühtandan kurtulmuş olacaktır. ... Rica ediyorum, R. Aydınli'yi adaletle teslim edelim". Bkz. TBMM TD, D.8, B.11, O.1, (30.11.1949), C.21, s.242. Manisa Milletvekili Feyzullah Uslu, "R. Aydınli'nun milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması onun aleyhine değil, lehinde bir karar olacaktır". Bkz. TBMM TD, D.8, B.11, O.1, (30.11.1949), C.21, s.243.

⁵⁴ Cumhuriyet, Vatan; 30 Kasım 1949.

⁵⁵ Aydınli'nun konuyla ilgili cümleleri şuydu: "(...) Hadiselerin inkişafına ve Bayar imzasıyla bugün matbuatta intişar eden tamim mündericatinna dikkat nazarlarını çekmek isterim. Düşünülererek kaleme

REŞAT AYDINLI OLAYI

"Görülüyor ki Aydın, DP'nin genelgesindeki ihbar tertibini CHP'ye yükleyen bu açık imadan yararlanmayı düşünmüş, kendisinin bir hasbıhâl sırasında MAH Başkanı'na söylediklerini demokrasi aleyhine sonuç verebilecek bir suikast ihbarı tertibine çevirmeye çalışıldığına dikkat çekmişti. Konuşma, MAH Başkanı ile olduğuna göre, bu tertibi yapanlar da MAH'ın bağlı olduğu makamlar, yani CHP'nin bazı yöneticileri olabilirdi" ⁵⁶.

Vatan gazetesi muhabiri Sabahattin Sönmez, Reşat Aydın'ın konuşmasıyla ilgili haberinde gazetesinde şu gözlemini aktarmaktaydı:

"...Sesi (R.Aydın'ın) iyi çıkıyor, pek bitkin halde görünmüyor, evvelden hazırladığı bir yazı ile kendinin müdafaa çalışıyor. (...) Aydın, bu uzun yazısında tamamen sadet harici konuşuyor, (yaptım) veya (yapmadım) diyemiyor. Kabine azası dahil, hemen hemen bütün Meclis bu sözlere gülüyor, yalnız Feridun Fikri çok ciddi. Aydın'ın konuşmasında (Büyük millet, demokrasi, memleketin istikbali, dahili huzur ve sükun, nefsanî ihtiras, hüsnüniyet, ben bir Türk'üm, milletimi severim) gibi kelimeler birbirini takip ediyordu. Söзlerini (Güzel memleketi Allah kem gözden korusun) diye bitirdi. Mecliste alaylı (amin, amin) sözleri yükseldi" ⁵⁷.

TBMM'deki konuşmalardan sonra genel kurul, komisyon raporunda geçen dokunulmazlığın dönem sonuna bırakılmasını görüşünün aksine, Aydın'ın yasal dokunulmazlığının kaldırılmasını çoğunlukla kabul etti ⁵⁸. Oylama sırasında Aydın meclisi terk etmişti. Oylamada Millet Partisi çekimser kalırken, Karma Komisyon üyeleri bile dokunulmazlığın kalkması yönünde oy kullanmışlardı. Karar, artık "yüce adaletindi". Aydın, bilerek iftira etmekten yargılanacaktı.

C. Aydın Davası Duruşmaları

(12 Aralık 1949 - 14 Temmuz 1950)

Aydın'ın yasal dokunulmazlığının kaldırılmasından sonra onun mahkemeye çıkartılması fazla zaman almadı. Hemen gerçekleşen bir dizi yazışma, işin ciddiyetini göstermekteydi. Aydın'ın dokunulmazlığını bildiren Meclis Başkanlık tezkeresi 1 Aralık günü Başbakanlığa gönderilmiş; aynı gün tezkere ile birlikte olayla ilgili dosya Başbakanlık'tan Adalet Bakanlığı'na, oradan da Ankara Cumhuriyet Savcılığı'na sevk edilmişti ⁵⁹. Savcılığın hazırlık tahkikatının bir hafta

alınması gereken 30.XI.1949 tarih ve 145 sayılı tamim de vatandaşların hadisenin 'alâkadar muhitlere isnat olunmasına' dair sarahatler bulabilecekleri ve bu sarahatler karşısında zihinlerdeki tereddütleri izale edeceklerdir". Bkz. TBMM TD, D.8, B.11, O.1, (30.11.1949), C.21, s.239-240.

⁵⁶ S. Ağaoğlu, a.g.e., s.366.

⁵⁷ Vatan, 1 Aralık 1949.

⁵⁸ "Meclis Reşad Aydın'ı adalete teslim etti", Cumhuriyet, "Hayalî suikast ihbarcısı Aydın'ın dokunulmazlığı kaldırıldı", Hürriyet, 1 Aralık 1949 ; "R.Aydın'ın teğrii masuniyeti kaldırıldı", Vatan, 1 Aralık 1949.

⁵⁹ "Aydın dosyası Savcılığa verildi", Cumhuriyet, 2 Aralık 1949.

SÜLEYMAN İNAN

içinde tamamlaması beklenmekte iken, bu iş de daha erken bir zaman içinde, yani üç gün sonra 4 Aralık'ta gerçekleşmişti⁶⁰. Aydınlı hakkındaki duruşmanın ise, 12 Aralık günü yapılmasına karar verilmişti. Bu arada, Aydınlı 2 Aralık 1949 tarihinde tutuklanmış ve Ankara Genel Ceza Evi'ne konulmuştu⁶¹.

Bu sırada, mahkeme salonunun darlığı nedeniyle duruşma sırasında izdihamı ve herhangi bir kargaşalığı önlemek amacıyla bazı hazırlıklar yapılmış ve çok az sayıda davetiye ilgili kişilere gönderilmişti⁶².

Aydınlı, Türk Ceza Kanunu'nun üç maddesinden yargılanacaktı⁶³. Bunlar; hükümete darbe girişimi, Cumhurbaşkanı'na suikast teşebbüsü ve gerçeklemeden ihbar yüzünden adli makamları harekete geçirmek suçlarıyla ilgili olanlardı.

Aydınlı davası dokuz ay sürecekti. Ancak, Aydınlı hakkında kesin bir karar verilemeden dava sonuçlanmıştı. Bir başka deyişle, 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra kabul edilen genel af, davayı düşürmüştü.

I. İlk Duruşma ve Hakim Reddi (12 Aralık 1949)

12 Aralık 1949 günü gerçekleşen ilk duruşmada yargıç, usulen önce Aydınlı'nın hüviyetini belirledi⁶⁴. Bundan sonra, sanık avukatı Mehmet Emin Akyüz, dosyayı tüm ayrıntısıyla inceleyemediğini ve ayrıca, tebliğat ile duruşma günü arasında en az bir hafta geçmesi gerekirken, bu işlemin zamanından önce gerçekleştiğini ileri sürerek duruşmanın başka bir güne ertelenmesini istedi. Savcı yardımcısı ise, duruşma gününün takdir edilme yetkisinin mahkemeye ait olduğunu söyleyerek, duruşmanın devam etmesini istedi. Yargıcın kararı da, savcı yardımcısının söylediği istikamette oldu.

Yargıcın bu kararından sonra beklenmedik bir gelişme yaşandı. Aydınlı'nın avukatı "*Müekkilimin vekaletnamesindeki verdiği salâhiyetten ve bana verdiği haklara binaen sizi reddediyorum*" diyerek redd-i hakim isteğinde bulundu. Mahkeme, isteğin ortaya konma biçimini saygısızlık olarak değerlendirerek

⁶⁰ "Aydınlı hakkında açılan dava", *Cumhuriyet*, 5 Aralık 1949.

⁶¹ Aydınlı, tutuklanmasıyla ilgili olarak gazetecilere "*Çok ani oldu. Hiç olmazsa evime uğrasa idim*" diyerek tepki göstermişti. Bkz. *Vatan*, 3 Aralık 1949.

⁶² *Cumhuriyet*, 11 Aralık 1949.

⁶³ Söz konusu maddeler, Ceza Kanununun 147, 156 ve 283. maddeleriydi; madde 147 : "*Türkiye Cumhuriyeti İcra Vekilleri Heyetinin cebren iskat veya vazife görmekten cebren men edenlerle bunları teşvik eyleyenlere idam cezası hükm olunur*", madde 156: "*Reisicumhur hakkında suikastte bulunanlarla buna teşebbüs edenler fülleri teşebbüsü tam derecesinde ise idam cezasıyla, nakıs ise müebbet ağır hapisle cezalandırılır*", madde 283: "*Vuku bulmadığını bildiği bir suçtu Adliyeye veya keyfiyeti Adliyeye tevdi mecbur olan bir makam veya kanunî takip yapacak veya yaptırabilecek bir mercie vuku bulmuş gibi ihbarla, yahut vaki olmayan bir suçun eserlerini takibata mübaşeret olunabilecek derecede uyduran kimse otuz aya kadar hapis cezasına mahkûm olur*".

⁶⁴ Aydınlı'nın soyadından hareketle onun Aydınlı olduğu kanısı, Reşat Aydınlı'yı tanımayanlar için söz konusuydu. Nitekim, bu haberi aktaran Cumhuriyet muhabiri, haberinin bu kısmında şöyle bir not düşüyor: "*Soyadının Aydınlı olmasına rağmen Acıpayam'lı (Denizli) olduğu anlaşıldı*". Bkz. *Cumhuriyet*, 13 Aralık 1949, s.4.

REŞAT AYDINLI OLAYI

avukatlık yasası gereğince gereken işlemin yapılması için sanığın avukatı hakkında savcılığa tezkere yazılmasına karar verdi⁶⁵. Ayrıca, bu redd-i hakim talebinin incelenmesi için duruşma bir hafta sonraya bırakıldı.

Bir dizi prosedürden sonra, redd-i hakim talebinin yanıtı 20 Aralık günü açıklanmıştı: Buna göre, redd-i hakim talebinin “*usulsüz ve kanunsuz*” olduğu kararına varılmıştı. Ayrıca, Reşat Aydınli’ya 50 lira para cezası verilmişti⁶⁶. Redd-i hakim talebi kabul edilmeyince, davaya yine Ankara Birinci Asliye Mahkemesinde devam edilecekti.

Aydınli’nın hakimi ret etme nedeni istendiği ölçüde basında yer almadığı için tam bilinmemektedir⁶⁷. Ancak, bir gazete haberine göre, Aydınli davasını yürüten yargıç, daha önce MP Genel Başkanı Hikmet Bayur davasında da yargıçlık yapmış ve o davada Reşat Aydınli avukat olarak redd-i hakim talebinde bulunmuştu⁶⁸.

İlk duruşmada, usule ilişkin konuşmalar yüzünden esasa geçilememişti. Reşat Aydınli’nın söz almadığı bu duruşmada, onun bitkin ve solgun olduğu tasvirleri gazetelere yansımıştı⁶⁹. Daha ilk duruşmada, hem Reşat Aydınli için, hem de kamuoyu için sonucu merakla beklenen ve uzayıp gidecek bir yargı sürecinin başladığı belli olmuştu.

II. Aydınli’nın Tutukluluk Durumu (2 Aralık 1949 - 30 Ocak 1950)

R. Aydınli, duruşmalara geçilmeden önce, 7 Aralık 1949 günü, avukatı yoluyla tahliye talebinde bulunmuş; ancak, kaçma ihtimali ve sorgunun yapılmamış olması durumu ileri sürülerek savcılık tarafından bu tahliye talebi ret edilmişti⁷⁰. Tahliye konusunda ısrar eden Aydınli’nın vekili, bu kez aynı talebi Adalet Bakanlığı’na iletmişti⁷¹; fakat, yine olumlu bir yanıt alamamıştı.

Aydınli’nın 17 Ocak 1950’deki dördüncü duruşmasında tahliye talebi yinelenmişti. Avukat, bu duruşmada sorgunun yapıldığını, Aydınli’nın evli olup, tanınmış bir kişi olduğundan dolayı kaçma ihtimalinin söz konusu olamayacağını, bu bakımdan tamamen tahliyesine veya kefaletle tahliyesine karar verilmesini istedi. Değerlendirilmesi sorulan savcı da, Aydınli’nın tutukluluk halinin devam

⁶⁵ Cumhuriyet, 13 Aralık 1949.

⁶⁶ “Aydınli’nın redd-i hâkim talebi kabul edilmedi”, Vatan, 21 Aralık 1949.

⁶⁷ Redd-i hakim nedenleri, Aydınli’nın avukatı tarafından 17 Aralık günü İkinci Ağır Ceza Mahkemesine dokuz daktilo sayfası tutan bir yazıyla belirtilmişti. Bkz. Vatan, 18 Aralık 1949. Fakat, bu yazıyla ilgili noktalar basına geniş bir biçimde yansımamıştı.

⁶⁸ Vatan, 13 Aralık 1949.

⁶⁹ Vatan gazetesi muhabiri, yargıcın kimlik bilgileri sorgulanırken Aydınli’ya yönelttiği “*evvelden mahkûmiyetiniz var mı*” sorusuna, Aydınli’nın “*hiçbir şey yok*” cevabını vermesini şöyle aktarıyor: “Aydınli’nın ‘Hiçbir şey yok’ cevabı biraz şiddetli çıktı. Sanki, bununla masum olduğunu efsar-i umûmiyeye ilan etmek istiyordu”. Bkz. Vatan, 13 Aralık 1949.

⁷⁰ “Aydınli’nın tahliye talebi reddedildi”, Cumhuriyet, 8 Aralık 1949.

⁷¹ Cumhuriyet, 11 Aralık 1949.

SÜLEYMAN İNAN

etmesini istedi. Savcının bu değerlendirmesine Aydınlı öyle sinirlenmişti ki, ona "Allah'tan kork" diye bağırmıştı⁷².

Bu konuda, müdahil avukat Ardıçoğlu'nun sözleri ilgi çekiciydi. Ona göre, Aydınlı'nın "beraat" etmesi ile "mahkûm" olması arasında bir fark yoktu. Çünkü, Aydınlı kamuoyu önünde ahlâken mahkûm olmuştu. Şu çarpıcı cümle ona aitti: "Kendisi (R.Aydın) bir akrep gibi intihar etmiştir". Ardıçoğlu, "masum" milletvekilleri hakkında ağır suç isnadında bulunan Aydınlı'nın tahliyesi halinde, onun ülke dışına bile kaçabileceğinin akla geleceğini söyleyerek tutukluluk halinin devamını istemişti. Aydınlı, Ardıçoğlu'nun bu sözlerine verdiği yanıtta, henüz mahkûm olmadığını ve sanık mevkiinde olduğunu, kamu oyunun da kendisinin temsil edemeyeceğini ve başka bir ülkeye kaçmak "küçüklüğünü" göstermeyeceğini, zira kendisinin bir "inkılâp çocuğu" olduğunu söylemiştir. Fakat, mahkemenin kararı da, Aydınlı'nın tutukluluk durumunun devamı yolunda olmuştu.

Mahkeme, ancak 30 Ocak 1950'deki yedinci duruşmada, Aydınlı'nın 1000 lira nakdi kefaletle serbest bırakılmasına karar verdi. Bu karara, Aydınlı'nın pek sevinemediği gözlemlenmişti. Bunun nedeni, duruşma sonrası Aydınlı'nın avukatı tarafından kefalet ücreti olarak belirlenen 1000 lirayı hemen bulmanın güçlüğüyle açıklanmıştı⁷³. Böylece, Aydınlı'nın iki ay bulan tutukluluk hali sona ermişti; bundan sonraki süreçte artık tutuksuz yargılanacaktı.

III. Davanın MAH'la (MEH'le) İlişkisi ve Naci Perkel'in Tanıklığı (23 Ocak 1950)

Milli Âmele Hizmet (MAH) veya Milli Emniyet Hizmetleri (MEH) 1927 yılının hemen başında kurulan Cumhuriyet döneminin ilk istihbarat örgütüydü. Görünürde İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan bu örgüt, fiilen Başbakanlığa bağlıydı ve bütçesi Başbakanlık örtülü ödeneğinden karşılanırdı⁷⁴.

Reşat Aydınli davası, gözleri bir anda, adı sanı pek duyulmamış olan bu örgüte çevirmişti. Çünkü, Reşat Aydınli davasının daha ikinci duruşmasında MAH'ın yasal statüsü tartışma konusu olmuştu. Bu örgütün gizli yanı bilinmekteydi. Nitekim, duruşmalardan önce Aydınli, savcılığa verdiği yazılı ifadesinde MAH Başkanı Naci Perkel'le⁷⁵ olan konuşmasını "mahrem" tutulması

⁷² Savcı da, bu söz üzerine Aydınli'dan mahkeme adabına saygılı olunmasını istemişti. Bkz. *Cumhuriyet*, 18 Ocak 1950.

⁷³ "Aydınli'nın kefaletle tahliyesi kararlaştı", *Cumhuriyet*, 31 Ocak 1950.

⁷⁴ Geniş bilgi için, Tuncay Özkan, *Bir Gizli Servisin Tarihi - Milli İstihbarat Teşkilatı*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1996, s.100 vd.

⁷⁵ Mehmet Naci Perkel (1889-1969); 1889 yılında İstanbul'da doğan Mehmet Naci Perkel, Harp Okulu mezunu olup, 1909'da Teğmen olarak orduya katılmış ve Balkan Savaşı'nda görev almıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'nde savaşmış, 1915 yılında Kut-ül-Ammara'da İngilizlere esir düşmüş ve beş yıl süreyle Hindistan'daki kamplarda tutulmuştur. 1920'de esaret hayatının sona ermesi üzerine İstanbul'a gelen Mehmet Naci Perkel, 1922 yılı başında Milli Ordu'ya katılmış ve Batı Cephesi'nde

REŞAT AYDINLI OLAYI

istendiği için açıklamamıştı⁷⁶. Bu ifade, öylesine kuşku yaratmıştı ki, 16 Ocak günkü duruşmada, karşı tarafın avukatlarından Nihat Akpınar, Aydınli'nin MAH'la fiilî veya hukukî bir ilgisi olup olmadığı, hatta maaş veya "pürsantaj" biçiminde para alıp almadığının sorulmasını istemişti. Aydınli da, bu soruya MAH'la hiçbir ilişkisinin olmadığını, para da almadığını belirterek yanıtlamıştı.

MAH'ın çok açık olmayan statüsü, bu kez, savunma tarafından kullanılmak istendi. Savunma avukatı bir dilekçeyle ihbarın MAH'a yapıldığının iddia edildiğini söyleyerek MAH teşkilatının kuruluş ve kadroları hakkında bir yasanın mevcut olup olmadığını ilgili mercilerce sorulmasını istedi. Bu soruya verilecek yanıtın belirsiz ya da muğlak olması durumunda, yasal dayanağı olmayan bir kuruluşun başkanına yapılan "ihbarın" hukukî bakımdan geçersizliği üzerinde durulacağı açıktı. Bir sonraki duruşmada, bu mantık yürütme daha da belirginleşmişti. Çünkü, Aydınli'nin avukatı, ihbarı MAH'a yapıldığı iddia edildiğine göre, MAH Başkanı'nın işgal ettiği makamının yasallığı ve ihbarın yapıldığı makamlardan sayılıp sayılmayacağını ilgili mercilere sorulmasını istedi⁷⁷.

Savcı yardımcısı da, Milli Emniyet Hizmeti teşkilatının ve kadrolarını gösteren bir yasa mevcut olmadığını, bu örgütün Başbakanlığın kadrosunda gösterildiğini belirtti⁷⁸. Bu konuda istenen bilginin savcılık tarafından daha önceden alındığı belliydi. Fakat, yine de mahkeme yargıcı kararını, bu yöndeki soruya ilgili mercilerden gelecek yanıtla vermek istemiş ve bilgi sorulmak için Adalet Bakanlığına 24 Ocak günü bir tezkere yazılmıştı. Tezkerede, bu konuyla ilgili gelecek yanıtın bir sonraki duruşma tarihi olan 30 Ocak'tan önce gelmesi istenmişti. Bu konuda Başbakanlığın Adalet Bakanlığı'na yazdığı yazı⁷⁹ Ocak ayının 27'sinde sevk edilmesine karşın, 30 Ocak günkü duruşmaya yetiş(e)memiş ve duruşma başlamadan önce henüz bu konuda bir yanıtın gelmediği açıklanmıştı. Aslında, üç gün öncesinde sevk edilmiş bir yazının duruşma gününe yetişmemesi düşünülemezdi. Anlaşılan, MAH'ın durumu daha fazla deşilmek istenmemişti. Bir başka deyişle, MAH'ın durumunun bir mahkeme önünde bu kadarlık sorgulanması yeterli görülmüş olmalıydı. Nitekim, bundan sonraki aşamalarda bu konu bir daha açılmamıştı.

bulunmuştur. Cumhuriyet döneminde, 1929 yılında Kurmay Binbaşı olarak MAH Riyâseti emrine tayin edilmiş, 1934'de Başkan Yardımcılığı görevine getirilmiştir. Aynı yılın sonlarında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nden emekli olmuş ve aynı göreve sivil olarak devam etmiştir. Şükrü Âli Ögel'in ayrılması ile boşalmış bulunan Teşkilât Reisliği'ne 1 Ağustos 1941 tarihinde tayin olunmuş, 3 Eylül 1953 tarihine kadar bu görevi yürütmüştür. 13 Ekim 1953 tarihinde Bağdat Büyükelçiliği'ne atanmış, 1954 yılında yaş sınırı sebebiyle görevinden ayrılmış ve 1969 yılında vefat etmiştir. Bkz. <http://mit.gov.tr/must-biyog20.html> (Haziran 2004).

⁷⁶ Cumhuriyet, 17 Ocak 1950.

⁷⁷ Cumhuriyet, 24 Ocak 1950.

⁷⁸ Cumhuriyet, 24 Ocak 1950.

⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı (BCA), Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu (1920-1940) (CHPK), (Katalog numarası: 030.10.9.52.30). Bkz. Ekler kısmı, belge 3.

SÜLEYMAN İNAN

MAH'ın yasal durumu, dolayısıyla bu örgütün başındaki kişi olan Perkel'in tanık olarak mahkemede dinlenip dinlenmeyeceği tartışmasını da ortaya koymuştu. Fakat, şimdiye kadar olup bitenler ve dava süreci aslında Perkel'in Başbakan'a ulaştırdığı bilgiyle ilgiliydi ve dolayısıyla Perkel, tanık olarak dinlenmesi gereken en önemli kişi konumundaydı. Her ne kadar, sanık vekili Akyüz, Perkel'in "amme şahidi" olarak dinlenmesinin yasal bir dayanağının olmadığını ileri sürse de, Perkel iddianame belirtildiği gibi bu davada "yegane" amme şahidiydi. Nitekim duruşmanın 23 Ocak'taki oturumunda, Perkel mahkemede ifade vermişti.

IV. Aydınli'ya Ait Plakların Dinlenmesi ya da Radyoevi'nde "Keşif" (26 Ocak 1950)

Duruşmalarda en önemli aşama, R. Aydınli'nın MAH Reisinin makamında Başbakan Günaltay'la yaptıkları konuşmayı gizlice kayda alan plaklarla ilgiliydi⁸⁰. Duruşmalarda bu konuda verilen ifadelere bakılırsa, plağa alma fikri bizzat Başbakan'dan kaynaklanmaktaydı ve amaç da böylesi önemli bir konuşmayı delillendirmektir. Çünkü, Aydınli altına imza koyacağı yazılı bir ihbar vermeye yanaşmamıştı. MAH Reisi Naci Perkel, Aydınli'nın suikast tertibiyle ilgili olarak kendisine söylediklerini Başbakan'a aktardığında, Başbakan Günaltay "Bir fenni tertibatla bunu ne için tespit etmediniz" demişti⁸¹. Bu istekle birlikte, bir yandan Başbakan'ın Reşat Aydınli ile konuşmasını sağlayacak bir randevu ayarlanmaya çalışılırken; diğer yandan bu iki kişi arasında geçen konuşmayı plağa alacak hazırlıklara da girilmişti.

Tam bu sırada, MAH örgütü için bir sorun belirdi; bu da plağa alma işi için, gerekli malzemenin olmamasıydı. Bunun üzerine, ihtiyaç duyulan cihazların Ankara Radyosu'ndan sağlanmasına karar verildi. MAH teknisyeni Mazhar Eymür'ün ifadesine göre, Radyoevi'nden bir "otomobil dolusu" alet kış bahçesi denilen yere getirilmiş ve mikrofon da Erkel'in odasındaki masa lambası abajurun içine konulmuştu⁸².

Randevu yeri ve tarihi olarak herhangi bir sorun yaşanmamıştı. Başbakan, Aydınli ile Perkel'in makamında 14 Kasım 1949 tarihinde görüşecekti. Nitekim,

⁸⁰ Bu dava başlamadan önce plak lafı ortalıkta duyulmuş, hatta mizah konusu bile yapılmıştı. Örneğin "Sel Gider" başlıklı küçük bir köşede, "Kum" mahlasını kullanan bir yazar şöyle bir espri yapıyordu: "Musikide tekamül, plağı en çok satılan okuyucumuz? diye boşuna kafa yormayın. Bilemezsiniz, bilemezsiniz. Ne Münir Nurettin, ne Necmi Rıza!, 'plak, Odeon rekor!' Şöhretli muganni değil, inkarcı muhbir! '100 kuruşa plak, suikasdi haber veriyor' ". Bkz. *Vatan*, 20 Kasım 1949.

⁸¹ Naci Perkel'in ifadesinden. Bkz. *Cumhuriyet*, 24 Ocak 1950

⁸² *Cumhuriyet*, 31 Ocak 1950. T. Özkan'ın kitabında belirttiği gibi, alıcı "masa altına" konmamıştı. Bkz. T. Özkan, a.g.e., s. 137.

REŞAT AYDINLI OLAYI

belirlenen randevu saatinde gerçekleşen bu görüşmede, Aydınli daha önce Perkel'e anlattıklarının hemen hemen aynısını Başbakan'a iletmişti⁸³.

Reşat Aydınli davasında, bu plakların söz konusu edilmesi dava sürecini ilgi çekici bir hale getirmişti. Nitekim, 17 Ocak günkü duruşmada, Aydınli'nın dosyasındaki belgeler arasında söz konusu plakların içeriğini bildiren bilirkişi⁸⁴ raporu okundu. Aydınli, bilirkişi raporlarını yeterli görmedi; ayrıca plakların dinlenmesini istedi. Yargıç, plakların dinlenmesinin mahkemede teknik anlamda gerçekleşmeyeceğini söylediğinde, Aydınli bu plakların Radyoevi'nde çok kereler dinlendiğini ifade ederek plakların dinlenmesi talebinde ısrar etti. Savcı ise, teknik olarak mahkemede plakların dinlenemeyeceğini, ancak mahkemenin karar vermesi halinde Ankara Radyosu'nda dinlenebileceğini, fakat sanığın tutuklu olmasından dolayı mahkeme dışında bu yere götürülemeyeceğini söyledi. Bunun üzerine Aydınli "*İşgal ettiğiniz makam Allah'a en yakın makamdır. İşin ehemmiyeti vardır. Bu plağı ben dinlemezsem, Türk milleti dinlemezse, eftar-ı umumiye dinlemezse kim dinleyecek?*" diye karşılık verdi⁸⁵. Bu sözler, Aydınli'nın plakları dinlemekten çekinmediğini göstermekteydi. Zira, Aydınli, dinlenecek plak kaydında kendi lehinde olan kısımların olduğuna inanmaktaydı.

Gerçekten, o sıradaki koşullarda plakların mahkemede dinlenmesi güçtü. Söylenildiği gibi, bu işin "*bir priz takılmak suretiyle*" mahkemede yapılabilmesi o kadar kolay değildi⁸⁶. Nitekim, teknisyenlerin açıklamalarında da, plakların mahkemede değil; ancak Radyoevi'nde dinlenebileceği belirtilmişti. Çünkü, plaklar Radyoevi'ndeki sabit ve beş makineden kurulu aletle çalışabilecekti⁸⁷.

26 Ocak günü, plakların dinlenmesi Ankara Radyosu'nun 2 numaralı stüdyosunda gerçekleşti. Bu işlem mahkeme dışında bir yerde gerçekleşeceği için, mahkeme heyeti Radyoevi'ne günlük kıyafetleriyle gelmişti. Aydınli'nın avukatı, hukukî bulmadığı için Radyoevi'ne gelmemişti. Aydınli da, avukatı gibi aynı görüşte olmasına karşın, buraya "*kanuna saygı*" için gelmişti. Plakların dinleneceği stüdyoya, ayrıca sınırlı sayıda gazeteci alınmıştı⁸⁸.

Biraz sonra, plakların "*asılları*"⁸⁹ pikaba yerleştirilmiş ve herkes dikkatlice dinlemeye başlamıştı⁹⁰. Genel olarak Başbakan Günaltay'ın sesi daha net ve sözleri daha açık olarak işitiliyor, buna karşılık Reşat Aydınli'nın sözleri gayet boğuk ve çok güçlükle anlaşılır, bazen hiç anlaşılmaz ve işitilmez biçimde aksediyordu. Bilirkişiler, plaktan işittiklerini önceki raporlardan takip ediyorlar,

⁸³ Naci Perkel'in ifadesinden. Bkz. *Cumhuriyet*, 24 Ocak 1950. Perkel, ifadesinde Aydınli'nın kendisine anlattıklarını Başbakan'a da aktarmasını "*sadakat göstermek*" biçiminde yorumlamıştır.

⁸⁴ Bilirkişiler, Yüksek Mühendis Seniha Eker ve Umum Müdürlük mütercimlerinden Seyfi Taşhan'dı.

⁸⁵ *Cumhuriyet*, 18 Ocak 1950.

⁸⁶ Akpınar'ın görüşü. Bkz. *Cumhuriyet*, 18 Ocak 1950.

⁸⁷ *Cumhuriyet*, 24 Ocak 1950.

⁸⁸ Radyoevi tarafından bastırılan davetiyelerin üzerinde "*Konser Davetiyesi*" ibaresi bulunmaktaydı.

⁸⁹ Bilirkişi raporu plakların "*kopyalarından*" hazırlanmıştı.

⁹⁰ Radyo müdürü salonda "*çıt*" çıkmamasının gerekli olduğunu uyararak muhabirlerin bir an önce fotoğraflarını çekmeleri için uyarılmıştı.

SÜLEYMAN İNAN

eksiklikleri tamamlamaya, fazlalıkları da çıkarmaya çalışıyorlardı. Reşat Aydınlı bazen konuşmaları takip etmek için kulağını hoparlöre kadar dayamıştı. O kadar ki, Aydınlı, bu plak ve sesler için “*esasen bunlar plak değil, eski Yunan mezarları gibi labirentler içinden gelen sesler gibi ne duyuluyor, ne anlaşılıyor*” diyecekti. Nitekim, Aydınlı bu plaklarla ilgili tutulan zabtın altına imza koymamıştı. Aydınlı, tutanağa imza koymamasının gerekçesini, mahkeme dışındaki bir yere (Ankara Radyosu'na) sanık olarak değil; “*gözlemci*” olarak geldiğini söyleyerek açıklamıştı. Böyle bir gelişme, bilindiği kadarıyla Türk hukuk tarihinde bir ilkti. Bir sonraki duruşmada, yargıcın Aydınlı'ya tekrar yönelttiği “*plaktaki ses sizin mi?*” sorusu yine yanıtız kalmıştı⁹¹.

Radyoevi'ndeki bu keşif, hukuk bilimi açısından bir tartışmayı beraberinde getirmişti. Bu tartışma konusu da, plakların delil sayılıp sayılmayacağı noktasında toplanmaktaydı. Çünkü, ceza yasasında “*plakların*” delil olabileceği açıkça yazılmamaktaydı. Bu duruma, sanık vekili Akyüz dikkat çekmiş, öncelikle ceza usulü olarak plakların delil olup olmayacağını karar verilmesini mahkeme heyetinden istemişti⁹². Akyüz, ayrıca, plakların aslını koruyamadığını ileri sürerek delil olmaktan uzak olduğunu belirtmişti⁹³. Savcı Yardımcısı Mumcuoğlu'nun bu konuya getirdiği açıklama ise, ceza usulü hukukunda “*vicdanî delil*” usulünün kabul edildiğini, bu bakımdan plakların da pekala delil sayılabileceğini söylemek biçiminde oldu.

V. Aydınlı Davasının Politize Olması

Yargılanan kişinin aktif siyasetin içinde olması, bu davayı bizatihi politikanın içine sokmaktaydı. Reşat Aydınlı davasının da, işin ayrıca politik bir boyutu olduğu açıktı ve bu durum dava sürecine bir biçimde yansımıştı. Reşat Aydınlı davasının politik yanı esasında iki noktada odaklanılmaktaydı: Birincisi, Reşat Aydınlı'nın tutarlı görünmeyen siyasetiyle; ikincisi ise, Bayar'ın bir parti lideri olarak “*ihbar*” işine karışmasıyla ilgiliydi.

⁹¹ Aydınlı, bu soruya “*plaktaki ses benimdir diyemedim. Çünkü, 'A' sesi duyulduğu ve sözleri anlaşıldığı halde nedense 'B' sesi duyulamıyor. Umumiyetle bu sesin kelimeleri 30-40 defa en fenni şartlar içinde tekrarlandığı halde, onları can kulağıyla dinleyenlerin her birisi kelimeleri başka türlü anlıyordu.*” biçiminde yanıtlamıştı. Yargıcın “*Kendi sesini herkesten daha iyi tanırız, bu ses size ait değil mi?*” diye tekrar sorduğunda ise, Aydınlı “*Duyulan bir şey olsa evet derim. Kanaatince o ses benim değildir*” yanıtını vermişti. Bkz. *Cumhuriyet*, 31 Ocak 1950. Bu konuda, plakların dinlenmesinin söz konusu olduğu bir zamanda Vatan gazetesinde uzmanlardan alınan “*İnsan kendi sesini tanıyamazmış. Çünkü, insan kendisi konuşurken sesinin ihtizazlarını (titreşimlerini) havadan ziyade kafa, adale ve kemiklerinin nâkilliği duyar, bu sâda havada ihtizaz etmediği (titreşmediği) için plakta çalınırken dinlediği sesini tanımaz*” bilgisi aktarılarak Aydınlı'nın da aynı itirazı yapabileceği haber olarak geçilmişti. Bkz. *Vatan*, 12 Aralık 1949.

⁹² *Cumhuriyet*, 31 Ocak 1950.

⁹³ Akyüz, bu durumu şu cümlesiyle açıklamıştı: “*Bir plağın dublajı, çoğaltılması, arzu edilmeyen kısımların iptali, dublajı yapılırken ilaveler icrası, ses ve sözlerinin taklidi, tağyiri ve tebdili mümkündür*”. Bkz. *Cumhuriyet*, 31 Ocak 1950.

REŞAT AYDINLI OLAYI

Bunlardan ilki olan Reşat Aydınli'nın politik geçmişinin karşı taraf avukatlarınca dile getirilmesi olağandı. Çünkü, böylelikle Aydınli'dan her şeyin beklenebileceği imajı çizilecekti. Nitekim, Bölükbaşı ve Arna, Aydınli'nın MP'ye girmesine hiçbir zaman taraftar olmadıklarını, fakat onun bir yolunu bularak partiye girdiğini, bu yüzden Aydınli'ya karşı hep kuşkulu bir tavır takındıklarını söylemişlerdi⁹⁴. Bu söylem, Aydınli ve ismi geçen diğer MP'lilerin bu olay öncesinde bir araya gelip, çok mahrem denilebilecek konuları konuşmaları hatırlandığında çok gerçekçi görünmemekteydi⁹⁵.

Avukat Ardıçoğlu ise, Aydınli'nın Millet Partisi'ne girmeden önce Fevzi Çakmak'a bir mektup yazdığını, partiye alınmadığını görünce Denizli'nin bir nahiyesinde MP ocağı kurup emrivaki ile partiye girdiğini ve Aldoğan'ın, Bölükbaşı'nın Aydınli'nın partiye girmemesini istediklerini söyledi⁹⁶.

Davanın diğer politik yanı, Bayar'la ilgili olamıydı. Millet Partisi'nden Aldoğan, Arna ve Bölükbaşı'nın avukatlarından Ardıçoğlu'nun iddiasına göre, ihbar iki kanaldan gelişmişti: Bunlardan ilki Bayar aracılığıyla Cumhurbaşkanlığına; diğeri ise Aydınli yoluyla MAH'a (MEH'e) yapılmıştı. Ardıçoğlu, "*Başbakan, ihbar Aydınli'dan gelince, ehemmiyet vermediklerini, ancak, Bayar tarafından bildirilince takibata geçmek lüzumunu duyduklarını Mecliste A Tahtakılıç ile Şahin Laçin'e söylemiştir*" diyerek Bayar'ı adeta asıl ihbar sorumlusu olarak göstermek istemişti. Bu sözlerden biraz sonra, Ardıçoğlu'nun "*Bayar da jurnalcilik yapmıştır. Biz iki maznun istiyoruz*" demesi de bu yüzdendi.

Sanık vekiline göre ise, Bayar'ın tanık olarak dinlenmesi isteğinin arkasında Millet Partisi'ne çıkar sağlamak düşüncesi vardı. Gerçekten, bütün bu olup bitenler, ismi bu olaya karişan Millet Partisi'nin şöhretini zedelemişti⁹⁷.

Karşı tarafın bir başka amacı da, DP liderini tanık olarak mahkemeye getirmek ile onu ve partisini yıpratmak gibi görünmekteydi. Bu açıdan bakıldığında, Bayar'ın tanık olarak getirilmesi düşüncesinin siyasi malzeme olarak kullanılmak istendiği söylenebilirdi. Ancak, bu durum, savcıcıyı rahatsız etmiş ve ona "*elemle söylüyorum, (bu durum) adalete politika getiriyor*" dedirtmişti⁹⁸.

Celal Bayar, yapılmak isteneni tahmin ettiğinden olsa gerek, dava sonuçlanana kadar çok kereler çağrılmasına karşın mahkemeye gelmemiştir. Bu konuda çok ısrar edilince, yargıç, duruşmanın birinde "*milletvekilidir, zorla mı getirelim?*" diye sormuştu⁹⁹. Bayar, seçim öncesine rastlayan günlerde önemli

⁹⁴ Bu iki siyasetçinin sanık olarak verdikleri ifadelerin yer aldığı rapordan. Bkz. *Cumhuriyet*, 18 Ocak 1950.

⁹⁵ Başbakan Ş.Günaltay yaptığı bir basın toplantısında "*Müracaat sahibi (R. Aydınli) suikast teşebbüsünün aleyhinde bulunduğu için Millet Partisi'nden çıkarılacağını söylüyordu. Böyle bir hareket tertip eden adamların, cinayetleri itiraf ettikleri bir kimseyi aralarından kovmak istemeleri akla yakın değildi*" demişti. Bkz. *Vatan*, 26 Kasım 1949.

⁹⁶ *Cumhuriyet*, 18 Ocak 1950.

⁹⁷ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1996, s.197.

⁹⁸ *Cumhuriyet*, 24 Ocak 1950.

⁹⁹ *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1950.

SÜLEYMAN İNAN

işlerini mazeret göstererek tanıklığa gelmemiştir. 14 Mayıs 1950 seçimi sonrasında ise, seçimi kazanan partisinin yoğun siyasi gündemi Bayar'ın mahkemeye gelmeme gerekçesini daha da geçerli kılmıştır¹⁰⁰.

VI. Aydın'ın Genel Aftan Yararlanması (14 Temmuz 1950)

Demokrat Parti (DP) iktidara geldikten sonra ilk icraatlarından biri genel af çıkartmak oldu. Aslında bu yöndeki talep genel seçim öncesinde belirmiş ve zaman zaman gündeme gelmişti. Dolayısıyla, DP'nin ilk yaptığı işlerden olarak bu kararı vermesi şaşırtıcı değildi; aksine beklenen bir karardı.

Demokrat Parti, seçimi kazandıktan tam iki ay sonra, 14 Temmuz 1950'de, genel af yasasını kabul etti. Buna göre, 16 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenen ırza, cana ve mala kasten ve taammüden tasallut edenlerle, komünistlik tahrikatı yapanlar, 500 liradan fazla zimmet, ihtilas, irtikap ve rüşvet suçları işleyenler müstesna, diğer suçlar af yasasının kapsamına girmektedir¹⁰¹. Buna göre, Reşat Aydın'ın da af edilmiş olmaktadır.

Reşat Aydın, genel af ile salıverilmekten memnun olmadı. Son duruşmada, savunmasının bir yerinde ağlamaya başlamış ve "yakında af kanunu çıkacak. Bu yüzden, ben bana isnat edilen suçun, millet muvacehesinde hesabını veremeyeceğim ve alımdaki kara damgayı silemeyeceğim" demiştir¹⁰². Dolayısıyla, Aydın'ın aflu değil, mahkeme kararıyla davanın sonuçlanmasını beklediği söylenebilir. Oysa, duruşma devam etseydi, özellikle önemli bazı tanıkların çeşitli gerekçeler ileri sürerek gelmemesi yüzünden davanın sonuçlanmasının daha uzun bir süre alacağı da belliydi¹⁰³.

D. Reşat Aydın Olayı İle İlgili Bir Değerlendirme

Reşat Aydın Olayı hakkındaki tartışmalar ve çatışmalar, görüldüğü gibi, değişik boyutlarda olmuştur.

¹⁰⁰ 14 Mayıs seçimlerinden sonra, 30 Mayıs'taki duruşmada Cumhurbaşkanlığı mevkiinde olan Bayar'ın sadece dava dosyasındaki ifadeleri okununca, müdahil avukat Ardıçoğlu "müdahillik" görevinden ayrıldığını açıklamış, sanık avukatı da Bayar'ın mahkemede okunan ifadesinin usule aykırı olduğunu ileri sürerek "okunmamış" telakki edilmesini istemiştir. Bkz. *Milliyet*, 31 Mayıs 1950.

¹⁰¹ *Cumhuriyet, Vatan ve Milliyet*, 15 Temmuz 1950.

¹⁰² *Milliyet*, 27 Haziran 1950.

¹⁰³ Aydın'ın tanıklardan, özellikle Bayar ve Günaltay'ın dinlenmesini istemektedir; fakat onlar mahkemeye gelmemişlerdir. Bu noktada bir saptama yapmak gerekirse, TBMM arşivindeki Aydın'ya ait belgelerden, Aydın'ın Denizli'nin Honaz İlçesi İlkokulu Başöğretmen ve diğer öğretmeninin ilçenin Belediye Başkanı'nın imzasını taklit etmek suretiyle yazılan mektup davasıyla ilgili, çok kereler tanıklığa çağırıldığı halde, mahkemeye gitmediğini anlamaktayız.

REŞAT AYDINLI OLAYI

Reşat Aydınli Olayı'nın siyasi bir boyutunun olduğu açıktı ve bu olay iktidar ile muhalefet partileri arasında yaklaşan genel seçimler öncesinde çekişme konusu olmuştu.

Hükümet cephesinden olay irdelenirse, ilk önce, Hükümetin bu konuda aşırı duyarlılık ölçüsünde sorumlu davrandığı belirtilmelidir. Dönemin yönetimi bir sohbet anında sarf edilmiş sözleri ciddiye almış, bunları bir ihbar olarak değerlendirmiş ve geçilen kritik dönemde bu türden en küçük olasılığı bile göz ardı etmek istememişti. Her ne kadar, Aydınli'nın bu ihbarı başta inanılacak kadar kuvvetli bulunmamışsa da, DP Genel Başkanı Bayar'ın da Aydınli'dan duyduklarını ilgililere duyurması hükümeti tedbir almaya yöneltmişti.

Hükümet, bunu politik bir fırsat olarak kullanmayı bilmiştir. Çünkü, hükümet, bu olayı şiddet politikasının nerelere kadar gidebileceğini ve sonucunu göstermesi bakımından çarpıcı bir örnek olarak sunacaktı. Ayrıca, her iki muhalif partinin o sırada dillendirdiği devlet başkanlığı ile parti başkanlığının aynı kişide toplanmaması gerektiği görüşü bir süre gündem dışında kalacaktı.

Bu olay, aynı zamanda CHP'nin içe dönük bir yanı olan yönetim anlayışını göstermesi bakımından dikkat çekiciydi. Bu da, CHP gurubunda bazı politik konuların istendiği ölçüde tartışılmadığı ve böyle bir tartışma platformunun olmaması yüzünden de konu hakkında eleştirileri olanların görüşlerinin etkisiz kaldığıydı. CHP için, en sonda karar vericiler, hükümet içinde bir kliğin, açıkça İnönü'nün çevresi olduğu anlaşılıyordu. Bu durum, özellikle Aydınli'nın suçlandığı ihbarla ilgili henüz yeterli delil toplanmamış iken hükümetin tebliğinin aceleyle açıklanmasında belli olmuştu.

Barutçu, anılarında, bu konuda şunları aktarıyor:

"Adalet Bakanı, hükümeti derhal beyanname neşrine sürükledi. Suikast ihbarı üzerine işin adliyeye tevdi edildiği Başbakanlıktan bir tebliği ile bildirilince memleket alarmı oldu. Bence, neticede dağ fare dahi doğurmadı. Bir bakan bana, 'Paşa (İnönü), hükümeti kendi başına düşünmeye bırakmıyor, dedi ve işlerin sonunda haberdar edildiklerini anlattı. Dışişleri Bakanı (Necmeddin Sadak) da : 'sana gıpta ediyorum, bir kenardan halimize bakıp güliyorsun' dedi"¹⁰⁴.

Öte yandan, iktidarın diğerine (Millet Partisi'ne) kıyasla çok partili sistem için kabullendiği muhalif Demokrat Parti ile aralarında bu tür konularda, özellikle radikal hareketlerde zımnen de olsa bir muvazaa (danışıklı dövüş) olduğu anlaşılmaktaydı. Bir başka anlatımla, Reşat Aydınli Olayı mevcut siyasi sistemin aşırı hareketlere bir törpü müdahalesiydi. Bu açıdan bakıldığında, Demokrat Parti'nin bu olaydan olumsuz yönde etkilenmemeyi başarabildiği söylenmelidir. Fakat, bu gelişme, seçim öncesinde halk nazarında Millet Partisi'nin yükselen grafiğini aşağıya çekti ve bu partiyi ciddi bir biçimde yıprattı. Ayrıca, Millet

¹⁰⁴ F.A. Barutçu, a.g.e., s.929. Vurgu benim.

SÜLEYMAN İNAN

Partisi'nin amaçları ve milletvekilleri hakkında duyulan kuşkuları daha da arttırdı. Millet Partisi'nin Demokrat Parti ile olan ayrılığı ise daha da büyüdü.

Bütün bu gelişmeler, demokrasiye geçişin sancılı yıllarında, iktidar ve muhalefetin birbirlerine karşı hâlâ kuşkuyla baktıklarını göstermekteydi. Hatta, amaçları gerçekleştirmek düşüncesi demokratik bir yöntemle değil, suikast gibi komiteci bir yolla çözüme anlayışı henüz giderilmemişti.

Bu olay, Türk demokrasi tarihinde iftiranın politikanın düzeyini ne kadar aşağılara çekebileceğini göstermesi bakımından öğretici bir evre olmuştu. Samet Ağaoğlu, günlüğünde, bu konuda şunları kaydediyor:

"Bu suikast ihbarı olayı, 1945-1950 arasında demokrasi mücadelesinin bazen ne kadar ahlaksız, seviyesiz derecelere düştüğünü açıkça göstermektedir. Rakibi en korkunç iftira silahları ile vurmaktan çekinmeyen bir zihniyet, memleketin politika hayatında her devirde, her zaman kendini gösteriyor. Türkiye'de parlamentonun, bir bakıma demokrasinin başlaması, İkinci Meşrutiyeti ilk adım diye kabul edersek, 60 yılı geçmekte... Fakat, bu uzun süreye rağmen, gelip giden her iktidar devri, bu zihniyetin kurbanı oldu"¹⁰⁵.

Aydınli Olayı'nın, siyasi olduğu kadar hukukî bir boyutu da vardı. Çünkü, Türk hukuk tarihinde ilk kez geniş ölçüde milletvekili dokunulmazlığı, haberleşmenin gizliliği ve ceza usulünde ses kaydeden plakların delil olup olmayacağı konularında tartışmalar yaşanmıştı. Bu tartışmaların hepsinde, ileri sürülen tezlerin ağırlıkla demokrasi, hukuka bağlılık ve temel insan hakları bağlamında işlenmesi çok partili sisteme yakın zamanda geçmiş bir ülke için ileri unsurlar sayılmalıydı.

Reşat Aydınli Olayı, başka bir açıdan, yani Milli Âmele Hizmet örgütünün-MAH'ın (bugünkü MİT'in) konumunu ortaya koyması bakımından önemliydi. Zira, ilk kez MAH gibi bir örgütün varlığından, bu olayla ilgili basına yansıyan haberler sayesinde halk bilgi sahibi olmuştu. Dahası, bu örgütün başındaki kişi mahkemeye çağrılarak ifade vermek zorunda kalmıştı. Dolayısıyla, bu, MAH'ın mahkeme önüne ilk çıkışıydı. Böylelikle, o sıra üst kademedekilerin yakından bildiği devlete ait gizli bir birim, Aydınli olayı yoluyla, tam açıklanmasa da herkesçe öğrenilmişti.

Reşat Aydınli'ya gelince; Aydınli genel afla serbest bırakıldıktan sonra yine aktif politikaya geri dönmüş ve kendini bu kez politika yoluyla aklamak istemişti. Artık üzerinde milletvekili sıfatı ve herhangi bir partiye üyeliği olmadan, seçim bölgesi Denizli'nin boşalan milletvekilliği için 1951'de yapılan ara seçimlerde bağımsız aday olmuştu. Reşat Aydınli 1951'deki bu seçim konuşmasında kendini Dreyfus'a benzeterek haksızlığa uğradığını şöyle dile getirmektedir:

¹⁰⁵ S. Ağaoğlu, a.g.e., s.376.

REŞAT AYDINLI OLAYI

“R. Aydınli'nun çanına ot tıkamak, R. Aydınli'nun şerefine ve hayatına kastetmek için büyük geçinen insanların ne kadar küçüldüklerini bir gün tarih tespit edecektir. Sessiz plak mucitleri, uydurma şahitler olduğunu biliyorsunuz. Kıskançlık ve hasetlik mikropları içlerini kemiren- bazıları da el altından her türlü fitne-fücur işlemekten asla kendilerini alamamış olduklarını derece derece hatırlarsınız. Türk vatanında bir Dreyfus hadisesi yaratmak isteyenler, benim hürriyetimi elimden alarak beni zincire vurmuş ve beni boğmak istemişlerdir”¹⁰⁶.

Gerçek neydi? İhbar mıydı, yoksa samimiyetle söylenmiş bir kanaat miydi? Aydınli iftira mı atmıştı, yoksa bir Dreyfus muydu? Bu sorular, adli süreç tamamlanamadığı için yanıtlanamadı. Gerçek olan şu ki, Aydınli Olayı, tam anlamıyla aydınlatılamamış bir konu olarak tarihe geçti. Ayrıca, dönemin bazı ayrıntılarını gün yüzüne çıkaran bir olay olarak zihinlere yerleşti.

¹⁰⁶ R. Aydınli, a.g.e., s.1. Aynı konuşmayı Vatan gazetesi de yer vermiştir. Bkz. Vatan, 11 Eylül 1951

8 nci Dösem
 1375

Şeyh adını	VIII	İsim ve soyadı	
İsmi	Reşad	İsmi ve soyadı	Özet namı ve Hakkında
Merkezi	Aydınlı	İsmi ve soyadı ve diğer bilgileri	Özet
İstisna ve istisnalar	Eziz ve Rahime	İstisna ve diğer bilgileri	İstisna ve diğer bilgileri
Diğerleri	Aziz	İstisna ve diğer bilgileri	İstisna ve diğer bilgileri
İstisna tarihi	1326 - 1307	İstisna tarihi ve diğer bilgileri	İstisna tarihi ve diğer bilgileri
İstisna	Yazık ve diğer bilgileri	İstisna tarihi ve diğer bilgileri	İstisna tarihi ve diğer bilgileri
İstisna tarihi	/	İstisna tarihi ve diğer bilgileri	İstisna tarihi ve diğer bilgileri
İstisna tarihi	Özet namı Hakkında	İstisna tarihi ve diğer bilgileri	İstisna tarihi ve diğer bilgileri
İstisna tarihi	/	İstisna tarihi ve diğer bilgileri	İstisna tarihi ve diğer bilgileri

(*) Bu tablo İstisna ve Diğerleri tablosudur.

Ek 2- Reşat Aydın'ın TBMM'deki dosyasında yer alan künyesi (TBMM Genel Evrak ve Arşivi).

EK 2

7/26
Ankara 261 A 1950

T.C. HAKSIZLIK
MADDELERİNE GÖRE

ADALET BAKANLIĞI

C.12.11. Maddeleme Sayı: 17/55

Üst: Millî Yürütme-Başkanlığı ve vâzifeleri H.

Tutuklu-Acele

Yüksek Başbakanlığa

İftirardan sonra Denizli Milletvekili Bevat Aydın'ı hakkında Ankara Birinci Asliye Ceza Mahkemesinde yapılmakta olan duruşmada, Millî Yürütme-Başkanlığına tebliği ve vâzifelerinde seden ibaret olduğu ve hangi konuda bulunduğu hususunun ilgili mercilerden sorularak alınacak cevabın, duruşmanın birakıldığı 30/Ocak/1950 gününden önce bildirilmesine karar verildiği o yer C. savcılığında bildirilmiştir. Üzerinin ifrazına ilişkin bürüncü yazısını üstün saygılarla arz ve rica ederim.

Adalet Bakanı
[Signature]

Y.İ. Mad.
27.1.1950

YSS
27.1.1950

Hangi dairenin yazısına cevap veriliyorsa cevap verilen yazının çıktığı daire ve tubenün adı, Ödeme ve sayısının gösterilmesi.

5 52 70
26.1.1950. 610

Ek 3- Adalet Bakanlığının, R. Aydın'ın davasıyla ilgili olarak MAH hakkında bilgi isteyen 26 Ocak 1950 tarihli Başbakanlığa yazılmış belge. (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi).

EK 3

Başbakana Yapılan Darbei Hükümet İhbarı

Millet Partisi erkânından Sadık Aldoğan, Fuad Arna ve Osman Bolukbaşının İnönü ile Celâl Bayar'ı öldürmek ve hükümeti devirmek üzere birleştikleri haber verildi

İhbarı yapan Millet partisinden Denizli Mebusu Reşad Aydın'ı

Adliye işe el koydu, Fuad Arna ve Osman Bolukbaşı mahkeme karar ile tevkif edildiler, bütün alakalıların evleri arandı

Reşad Aydın ihbarında bulunduğu iddiasını inkâr ediyor, arkadaşları millî milletvekilliğin bir konuşmasını pilâğı almadığı haberleri geliyor. Millet Partisi "bir ihbar karşındayız", diyor

Şehrimizde yapılan tahkikat ve dünkü araştırmalar

Millet Partisi Kurulay Başkanı İsmet Muhtararoglu'nun Kadıköy'deki Nuri Celâl'in Kışkırtıcılığı ve Fuad Arna'nın Fahtası evleri arandı. Suikastı evrak Ankara'ya gönderiliyor

İran Sahinin seyahati

İran Sahinin seyahati hakkında detaylı haberler yer almaktadır.

Birleşmiş Milletlerde dün yapılan teklif

İzmirli delegesi, Vichansky'yi Sovyetler Birliği'ne davet etme ve öğrendiği hakikatleri araştırmaya davet etti

Nihad Erimin seyahatine dair soru

Nihad Erimin seyahatine dair sorular ve cevaplar yer almaktadır.

Mazbatalarına itiraz edilen milletvekilleri

Mazbatalarına itiraz edilen milletvekilleri hakkında haberler yer almaktadır.

İstanbulun münakale işi nasıl halledilebilir?

Teknik Üniversite münakale işini Prof. Palın Karakay meşin için yaptırıyor

Tutuncüler toplantısı

Tutuncüler toplantısı hakkında haberler yer almaktadır.

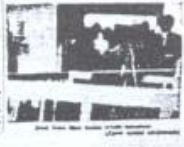
Stalin öldükten sonra yeni bir iktidar mücadelesi başlayacak

YAVANLI Bedri SMİTA

Göynük ormanı cinayeti

Göynük ormanı cinayeti hakkında haberler yer almaktadır.

Ek 4- Reşad Aydın'ın Olayı'nın ortaya çıkması haberi. Cumhuriyet gazetesi, 17 Kasım 1949.

Büyük Millet Meclisinin dünkü toplantısında Avrupa konseyi azalığı tasdik edildi

Dışişleri Bakanı izahat verdi J.P. hükümet kararını tasvip ettiğini bildirdi

Dışişleri Bakanı İsmet Paşa, dünkü Meclis toplantısında, Avrupa Konseyi azalığı kararının tasvip edildiğini bildirdi. İsmet Paşa, "Avrupa Konseyi azalığı kararını tasvip ettiğimizi bildirdim. Bu kararın tasvip edilmesi, Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nden ayrışmasını göstermektedir. Biz, Avrupa Konseyi'nden ayrışmayı istemeyiz. Ancak, Avrupa Konseyi'nin Türkiye'ye karşı aldığı kararlar, Türkiye'nin çıkarlarına aykırıdır. Bu nedenle, Avrupa Konseyi'nden ayrışmayı zorunlu gördük."

Reşat Aydın'ın dün duruşmasına başlandı Sanık avukatı hâkimi reddetti

Avukatın mahkemeye saygısızlık gösterdiği için Savcılığa tezkere yazılmasına karar verildi. Muhakeme Pazartesi gününe kaldı.

Stalin devrinin sonunun başı

Stalin devrinin sonunun başı. Stalin devrinin sonunun başı. Stalin devrinin sonunun başı.

İstifsa mahkemeleri neden hâlâ kurulmuyor?

Temyiz Mahkemeleri teşkilâtı tasarımı görüşülürken yapılan münakaşalar. İstifsa mahkemeleri neden hâlâ kurulmuyor? Temyiz Mahkemeleri teşkilâtı tasarımı görüşülürken yapılan münakaşalar.

İşlerin iç manzarası

İşlerin iç manzarası. İşlerin iç manzarası. İşlerin iç manzarası. İşlerin iç manzarası.

Ruslar, Tito ile görüşüyor!

Ruslar, Tito ile görüşüyor! Ruslar, Tito ile görüşüyor! Ruslar, Tito ile görüşüyor!

Muhalefete göre "Teminatsız adli teminat"

Muhalefete göre, adli teminatın temini ile Adli Teminatın temini. Muhalefete göre, adli teminatın temini ile Adli Teminatın temini.

Postahanelerde yapılan ıslahat

Postahanelerde yapılan ıslahat. Postahanelerde yapılan ıslahat. Postahanelerde yapılan ıslahat. Postahanelerde yapılan ıslahat.

Saver Kostov'un idamını istedi

Saver Kostov'un idamını istedi. Saver Kostov'un idamını istedi. Saver Kostov'un idamını istedi.

AMERIKAN GÖZÜLE TÜRK KOTU

AMERIKAN GÖZÜLE TÜRK KOTU. AMERIKAN GÖZÜLE TÜRK KOTU. AMERIKAN GÖZÜLE TÜRK KOTU.

İSTANBULU MUZLUK GETİREN BALIKLAR. İstanbul'da muzuluk getiren balıklar. İstanbul'da muzuluk getiren balıklar.

Alişar köyünde 17 yılda neler yapıldı?

Alişar köyünde 17 yılda neler yapıldı? Alişar köyünde 17 yılda neler yapıldı? Alişar köyünde 17 yılda neler yapıldı?

SEKİDİR

SEKİDİR. SEKİDİR. SEKİDİR. SEKİDİR.

Ek 5 - Reşat Aydın'ın yargılanmaya başlaması haberi. Vatan gazetesi, 13 Aralık 1949.